Pere el Cerimoniós

La guerra contra el rei de Castella

(1356-1366)

Versió de

Raül Garrigasait

Tast de Clàssics

La *Crònica* del rei Pere el Cerimoniós és la quarta i última de les grans cròniques catalanes medievals. Raül Garrigasait n'ha adaptat al català modern el darrer capítol, en què el monarca narra la guerra contra el rei de Castella Pere el Cruel, un conflicte en què aflora la vella i novíssima qüestió de l'hegemonia peninsular. El Cerimoniós, després d'enumerar els diversos assassinats ordenats pel rei de Castella, que inclouen la seva tia i la seva mateixa esposa, transcriu la carta de desafiament del Cruel i l'intercanvi epistolar que se'n segueix. A continuació, descriu les diverses etapes d'una guerra plena de traïcions i girs argumentals, destacant que el rei de Castella no confia en els seus mateixos homes i evita totes les batalles campals amb el Cerimoniós. El relat del rei Pere, dotat d'un punt de vista molt personal, ens fa reviure un episodi fonamental de la nostra història que ens ajuda a entendre el present.

epublibre
X ANIVERSARIO

Pere el Cerimoniós

LA GUERRA CONTRA EL REI DE CASTELLA

(1356-1366)

Versió de Raül Garrigasait

Tast de clàssics - 16

ePub r1.0

Titivillus 20.07.2023

Títol original: *Crònica*
Pere el Cerimoniós, 1385
Versió i adaptació: Raül Garrigasait, 2019

Editor digital: Titivillus
ePub base r2.1

PROVECTO SCRIPTORIUM
titivillus in culpa est
EX · LIBRIS

INTRODUCCIÓ

La *Crònica* del rei Pere el Cerimoniós és la quarta i última de les grans cròniques catalanes medievals. Com la de Jaume el Conqueridor, redactada uns cent anys abans, és escrita en una primera persona on es fonen les figures del monarca, el narrador i el protagonista. Des d'aquest punt de vista, com a llibre on es plasma la personalitat d'un actor històric de primera magnitud, constitueix una obra única en l'Europa occidental del segle XIV. Les lluites de poder, les ànsies de legitimar-se amb paraules, la violència i les lleis de l'honor i l'art de l'engany: tot s'hi explica amb una cruesa sofisticada que impressiona.

El cos del llibre consta de sis capítols. Comença amb uns quants episodis de la vida d'Alfons III, el pare del Cerimoniós, i continua amb la narració de l'accés de Pere al poder l'any 1336. Tot seguit tracta extensament de la reintegració a la Corona d'Aragó —per mitjà del dret, l'astúcia i la força— del regne de Mallorques i els comtats de Rosselló i Cerdanya, que el testament de Jaume I havia adjudicat a una altra branca del Casal de Barcelona. Després s'expliquen les revoltes que van esclatar a Aragó i al regne de València quan Pere va voler reconèixer com a hereva del tron la seva filla Constança, frustrant les esperances de l'infant Jaume, el germà petit del rei. A continuació venen l'aliança amb els venecians per combatre els genovesos i l'expedició a Sardenya per sufocar-hi una altra revolta. L'últim capítol exposa la guerra amb Pere el

Cruel de Castella, llarga i plena de giragonses. En conjunt la *Crònica* abraça un període que va aproximadament del 1319 al 1375.

Així, es pot afirmar que el llibre gira al voltant de tres grans temes. El primer és la lluita del Cerimoniós per fer prevaldre l'autoritat reial a les seves terres: el sobirà s'enfronta a les ambicions dels seus germanastres —especialment de l'infant Ferran, el més gran—, i a nobles, ciutats i viles que lluiten per preservar i ampliar els seus espais de poder o de llibertat, mentre que alguns consellers del rei defensen una visió de la monarquia que ja anuncia l'absolutisme que ha de venir. El segon tema és la voluntat d'afermar la presència catalana a la Mediterrània: el Cerimoniós s'apodera de Mallorca, es confedera amb els venecians, s'alia amb els grecs, consolida el domini sobre l'illa de Sardenya. El tercer tema és l'amenaça que representa el veïnatge del regne de Castella, és a dir la vella i novíssima qüestió de l'hegemonia peninsular.

Per comprendre d'on surt la *Crònica* va bé tenir al cap alguns aspectes de la personalitat del rei Pere. Gran orador, interessat en l'astronomia i el dret, el monarca va compondre versos i va promoure traduccions i obres originals, va impulsar la redacció de la versió definitiva del *Llibre del Consolat de Mar*, el codi legal marítim català, i també les *Ordinacions de la Casa i Cort*, unes disposicions àuliques que van contribuir a formar un cos de funcionaris competents. En aquests cercles funcionarials es va forjar un nou estil de prosa cancelleresca que va impregnar la literatura catalana de l'època, dins i fora de la cort.

Però, per sobre de tot, al rei Pere li interessaven la història, la memòria i l'ús polític que se'n pogués fer. Ell, que llegia les cròniques dels seus predecessors i dels regnes veïns, va fer instal·lar al palau reial divuit estàtues d'alabastre que representaven els seus avantpassats del Casal del Barcelona;

dret a la vora de les escultures, el monarca es mostrava com la viva continuació d'una tradició que el legitimava i li donava autoritat. Una de les seves iniciatives amb una repercussió històrica més profunda va ser l'organització rigorosa de l'arxiu reial. El Cerimoniós fins i tot es preocupava perquè s'hi emprés un tipus de paper que resistís bé el pas del temps. Els arxivers no solament havien de conservar els documents del passat, sinó també facilitar-ne al rei perquè en pogués treure partit políticament. A Pere li agradava fer referència a la història de la casa reial en els seus parlaments i també s'hi inspirava a l'hora d'emprendre accions. Passats els seixanta anys, va encarregar a l'abat de Poblet que construís al monestir una biblioteca per conservar-hi tots els seus llibres. L'edifici havia de ser de pedra tallada, «que fos honor de Déu e nostra», i el monarca volia que «ab bones letres e grosses» s'hi llegís: «Aquesta és la llibreria del rei En Pere III». El sobirà tenia una aguda consciència de la imatge que volia deixar a les generacions futures.

La *Crònica* sorgeix d'aquesta concepció de la monarquia. D'entrada, cal dir que és fruit de la col·laboració de diversos oficials de la cancelleria reial, a alguns dels quals podem posar nom: Bernat Descoll, Arnau de Torrelles i, amb un paper menor, Ramon Descavall. Però tenim ben documentada la feina de supervisió que va dur a terme el Cerimoniós mateix, que s'interessava constantment pel progrés de l'obra i en controlava l'estructura i els detalls. El rei, a més d'imposar un ordre cronològic estricte, exigia màxima precisió en el relat. En molts moments retrobem en la *Crònica* l'estil característic dels seus discursos, i sovint s'hi relaten anècdotes que preserven o representen l'experiència del monarca, com quan explica que unes figues massa madures li van fer mal o que una nit de novembre, abans d'anar-se'n a dormir, llegia el *Llibre dels fets*

del rei Jaume. Per això, tot i la feina burocràtica que hi ha al darrere, l'obra té una evident empremta personal.

D'aquí ve una certa dualitat estilística de la *Crònica*. D'una banda, és una exhibició de rigor cancelleresc: de vegades l'estil és auster i enumeratiu, com en la relació dels itineraris reials, registrats amb tota exactitud; de vegades explica fets històrics complexos amb llargues frases de sintaxi segura, o exposa arguments jurídics i teològics de gran subtilesa; les cartes, exemple extrem de llenguatge burocràtic, semblen escrites per un escrivà brillant que fa anys que no llegeix res que no siguin actes notarials. Perfectament controlades, les paraules donen fe de l'abast d'un poder secular, de la capacitat de senyorejar fredament un tros de món. Així, sovint, més que la veu d'un home, sentim la veu d'una institució, la monarquia amb la seva maquinària dominadora.

De l'altra banda, al llibre hi abunden les pinzellades personals i les descripcions vivaces; justament perquè l'essència de l'obra és cancelleresca, aquests moments ens admiren com clarianes de bellesa inesperada enmig d'un bosc espès. Llegim algunes escenes amb la sensació que els escrivans o el rei no van poder estar-se de consignar aquell gest, aquella atmosfera, aquells crits que tenien gravats a la memòria. En l'atac sobre Mallorca, la galera reial toca la costa, el sobirà puja amb els seus homes dalt d'una muntanya tan rocosa que els destrossa les sabates, i a dalt de tot, victoriós, beu vi d'una bota que hi han deixat els soldats desbaratats del rei de Mallorques, sense oblidar-se de fer-lo tastar abans. En escenes com aquesta hi intuïm el goig de perpetuar coses viscudes i de sentir-les encara vives. No és una virtut menor de la *Crònica* que encara avui ens pugui fer aquest efecte.

Aquesta amalgama d'oficialitat i vividesa, expressada a través d'un *nós* majestàtic que és alhora institucional i individual, construeix un personatge literari de gran interès. El rei que

parla és un home feble de cos i vehement d'esperit. Neix setmesó, però amb tanta gana que de seguida esgota set dides. Orfe de mare als vuit anys, creix envoltat d'incerteses i amenaces: veu com els seus germanastres tenen el favor de la seva madrastra, Elionor de Castella, i sospita que aquesta dama el vol emmetzinar. Coronat als disset anys, tot el seu llarg regnat és ple de dissensions i dificultats econòmiques, de guerres internes i externes. Expert en l'art de la simulació, acompanyat de consellers enfrontats, mostra una tirada a imaginar complots i a atribuir-los als seus enemics per poder-los desbancar, i sembla que alguna vegada ell mateix s'arriba a creure els rumors que ha fet córrer. Com va observar Ferran Soldevila, lluny d'evitar els conflictes del seu temps, el rei els suscita i els enverina. Tenaç i irascible, algun cop ens revela els seus pensaments més negres: després d'una revolta, vol que la ciutat de València sigui cremada i destruïda i llaurada amb sal perquè mai més no hi visqui ningú, però de seguida refrena la ira; als revoltats, això sí, els fa beure el metall fos de les campanes amb què han convocat les seves assemblees. Alhora és un monarca aficionat a les formalitats jurídiques; cada cop que ha de cridar a les armes els catalans del Principat per defensar el rei i la terra esmenta l'usatge que li permet fer-ho, el *Princeps namque*. Tot i la seva passió per la dignitat de la reialesa, quan ha recuperat el Rosselló baixa a ballar amb els perpinyanesos i s'emborratxa de vi i d'alegria.

Paral·lelament, enmig de tota aquesta massa d'escenes enèrgiques, adversitats, maquinacions i victòries precàries, el rei es concep a si mateix com un instrument de la justícia divina. El providencialisme és un tret general de la visió medieval de la història, però la *Crònica* del rei Pere destaca per la seva insistència en aquesta idea i per l'elaboració teològica que en fa. El llibre comença amb una citació del salm 113 de la *Vulgata* («Senyor, no ens donis glòria a nosaltres, sinó al teu nom») i es

presenta com una exposició de les «moltes gràcies que el nostre Creador ens ha fet per la seva infinita misericòrdia i bondat». El pròleg, de fet, és una disquisició al voltant de tres proposicions teològiques, enunciades solemnement, que venen a dir que Déu és creador i conservador del món, que a Déu cal atribuir-li tots els béns humans, i que el rei ha de lloar sempre Déu perquè ho rep tot de la bondat divina. Pere es descriu com un nou David, sempre assetjat com ell per amenaces internes i externes. En la *Crònica* pot escriure que tal cosa o tal altra va succeir «per la gràcia de Déu i per les nostres negociacions»: entén la seva voluntat individual com un esforç per ajustar-se a la voluntat més alta. Déu, jutge i senyor de les batalles, supervisa el món com el rei Pere supervisa els seus regnes.

Tots aquests trets es plasmen perfectament en l'episodi recollit en el volum que teniu a les mans: el de l'anomenada guerra dels Dos Peres, és a dir l'enfrontament entre Pere el Cerimoniós i Pere el Cruel de Castella que es va produir entre el 1356 i 1366, una lluita costosa i estèril per a la Corona d'Aragó i de conseqüències especialment desastroses a les zones limítrofes. El conflicte tenia diversos motius de fons: hi havia disputes fronteres a Múrcia entre les corones d'Aragó i de Castella; hi havia també el suport que rebien de Castella els germanastres de Pere; hi havia, més profundament, la qüestió de l'hegemonia peninsular. La *Crònica*, tanmateix, imputa l'esclat de la guerra a un fet anecdòtic: la tripulació d'una nau armada a Barcelona comet al port de Sevilla un delicte de robatori i segrest que indigna el rei de Castella, o que el rei de Castella fa servir d'excusa per atiar un enfrontament que li interessa. El llarg conflicte s'explica amb un grau notable de detall, però amb un punt de vista personal que segueix l'itinerari del Cerimoniós i deixa a l'ombra els fets en què no va participar. Naturalment, tot es relata amb la pretensió de presentar sota una llum favorable l'acció de Pere; per exemple,

s'esmenten tres treves que segons la *Crònica* van sorgir de la por que tenia el rei castellà, però que potser es van deure més aviat a necessitats tàctiques de la Corona d'Aragó: conscient de la feblesa de les seves forces, el Cerimoniós (o el seu conseller Bernat de Cabrera) volia evitar batalles que poguessin resultar fatalment decisives.

A la fi, Pere el Cruel va ser expulsat de Castella de resultes de l'entrada en acció de les Grans Companyies de mercenaris pagades pel Cerimoniós, per França i pel papat. Tot i que més endavant el Cruel va tornar amb ajuda anglesa, va acabar morint a mans d'Enric de Trastàmara. Aquest darrer, una vegada coronat rei de Castella, no va complir la promesa de lliurar al Cerimoniós diversos llocs que feien frontera amb els regnes d'Aragó i de València. La *Crònica* s'esforça a dibuixar amb tons feliços el final de la guerra i la derrota de Pere el Cruel. El monarca català subratlla, després de veure's obligat a casar la seva filla Elionor amb el fill d'Enric de Trastàmara, que el jurat primogènit de Castella «és net nostre». Amb aquest èxit familiar intenta dissimular que el nou rei Enric s'ha convertit en un contrincant tan perillós com l'anterior.

Més enllà de la lectura crítica que se'n pugui fer com a font històrica, el capítol dedicat a la guerra dels Dos Peres ofereix un relat apassionant. Des de la visió providencialista esmentada més amunt, el text caracteritza Pere el Cruel com una autèntica encarnació del mal: descendent d'un rei blasfem, assassí de mitja família, el monarca castellà està condemnat a ser l'últim rei del seu llinatge perquè una vella maledicció divina li pesa al damunt. És un personatge que, en més d'una ocasió, no gosa presentar batalla perquè és conscient que la guerra que promou és injusta i Déu el castigarà. Solitari com tots els maleïts, Pere el Cruel afirma que amb un petit tros de pa en tindria prou per atipar tots els homes lleials que hi ha a Castella.

Enfront d'aquest enemic arquetípic, el Cerimoniós defensa una causa justa, beneïda per l'Altíssim, i per tant té la victòria assegurada, però no és de cap manera un ésser avorridament bondadós. Viu immers en una atmosfera tenebrosa de desconfiances i conxorxes, i en el seu cas la justícia divina és compatible amb l'engany i amb tota mena de violències. Ho podem comprovar en l'escena de l'empresonament i l'assassinat de l'infant Ferran: considerant-lo deslleial, el rei el fa venir sense notificar-li cap acusació, el tanca per sorpresa en una cambra i, quan el germanastre s'enfurisma i oposa resistència, el fa matar; de seguida el terror s'apodera dels acompanyants de Ferran, que demanen al monarca si han de témer per les seves vides, mentre que les tropes mouen un gran aldarull perquè es pensen que algú ha mort el rei. És una escena d'una notable vivacitat, com moltes altres d'aquest mateix capítol: l'atac de l'armada castellana sobre Barcelona i la defensa ferma i benhumorada dels seus habitants; l'inoblidable moment en què el Cerimoniós, trobant-se a Aragó, rep la notícia que el rei de Castella assetja València, arrenca a plorar amb «tots» els seus ulls, «tant mentals com corporals», i corre com un llamp a alliberar la ciutat; el diàleg del rei de Castella amb els seus consellers, travessat d'ambicions i sospites, en el qual un conseller l'anima a conquerir Aragó i proclamar-se «emperador d'Espanya» i ell, parlant cap enfora però girat cap endins, en la seva solitud malvada, es plany de no poder confiar en ningú.

En les pàgines que segueixen hi trobareu una versió íntegra, en català modern, del capítol sisè i últim de la *Crònica*, el relat complet de la guerra dels Dos Peres. Per fer-la he partit de l'edició de Ferran Soldevila, publicada inicialment el 1971 per l'Editorial Selecta i reeditada per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 2014, amb revisions de Jordi Bruguera i Maria Teresa Ferrer i Mallol. He actualitzat tota la morfologia i bona part del lèxic, fora d'algunes paraules que m'han semblat alhora

transparents i evocatives. Pel que fa a la sintaxi, he procurat conservar-ne la severitat cancelleresca, si bé he eliminat algunes repeticions poc significatives i he alleugerit unes quantes frases; també he suprimit bona part de les fórmules de tractament medievals. D'altra banda, he mantingut l'ús ocasional d'algunes formes aragoneses, com ara el nom *Ferrando* amb què el Cerimoniós es refereix sempre al seu detestat germanastre. El meu desig és que aquesta versió permeti assaborir, com el text original, la glòria i la duresa, la força i la crueltat del poder. Seria una lectura instructiva en qualsevol època, però ho és especialment en la nostra.

Raül Garrigasait

LA GUERRA CONTRA EL REI DE CASTELLA (1356-1366)

Preàmbul

Aquest capítol sisè explica la guerra que el rei de Castella, de manera iniqua i maliciosa, es va esforçar a fer contra nós, el rei Pere, i els nostres súbdits. La guerra va durar nou anys, que van començar l'any de nostre senyor Déu 1356 i van acabar l'any 1366, quan va cessar la guerra, per gran càstig que Déu li va enviar, com escau a qui ha fet una guerra injusta i contra tota raó, perquè nós estàvem en pau ferma amb el rei Alfons, pare d'aquell rei, que es deia Pere. I alguns deien que Pere no era fill d'Alfons, sinó que el van canviar per por del pare, que s'entenia contínuament amb una dona noble de Castella, que al seu regne tothom anomenava la Rica Dona, de la qual va tenir molts fills mascles. El que va néixer primer es deia Enric i, acabada la guerra, va ser rei de Castella amb ajuda de Déu i nostra, tal com es contarà més endavant.

I això va ser per ordre de Déu, perquè, segons que hem sentit explicar a persones dignes de fe, a Castella hi va haver un rei que es deia Ferrando, que va ser un rei ignominiós i mal nodrit i malastruc, i molt sovint feia retrets i deia que si, quan Déu creà el món, ell hi hagués estat i Déu li hagués fet cas, no hauria creat ni fet moltes coses que va fer, i que n'hauria creades moltes que no havia fet. I tenia això al cap i en parlava sovint, per la qual cosa nostre senyor Déu, veient la seva opinió maligna i pròpia d'un boig, li va enviar de nit una veu que li va dir aquestes paraules: «Com que has fet retrets a la saviesa de Déu, moriràs d'aquí vint dies, i a la quarta generació s'acabarà

el teu regne». I Déu, aquella mateixa nit i a aquella mateixa hora, va enviar a dir paraules semblants a un sant home de l'orde dels frares predicadors que era al monestir de Burgos, i el frare predicador les va fer saber al germà del rei de Castella, que aleshores era a Burgos. D'acord l'un amb l'altre, van anar a dir al rei, en secret, allò que el frare havia sentit de part de Déu. El rei els va reconèixer que aquella mateixa nit havia sentit una veu semblant de part de Déu. I, tal com Déu ho havia manat i dit, el rei va finar sa vida, i a la quarta generació subsegüent va finar el seu regne; perquè el rei Pere, mentre va regnar, no va fer més que mal, atès que en primer lloc va fer la guerra injusta contra nós. I, durant aquesta guerra, va fer matar la reina, la seva muller, que havia vingut de França —era cosina del rei de França, filla del duc de Borbó—, i va tenir relacions amb dones, ara unes i ara unes altres, i hi vivia en pecat. Després va donar mort —el va matar amb les seves mans, amb una javelina, a casa seva mateix, sense que ell temés cap perill — a l'infant En Joan, cosí germà seu, i fill del senyor rei Alfons, i germà nostre. I després va fer donar mort a la reina Elionor, madrastra nostra, tia seva i mare de l'infant Joan. La va fer matar així: va trametre al castell on ella vivia un porter que, quan va ser amb ella a la cambra, li va dir:

—El rei, senyor meu, ha ordenat la vostra mort.

I tot seguit la va estrangular amb una tovallola. Després va donar mort a dos germans seus, fills del rei Alfons i de l'anomenada Rica Dona, i també a En Joan de la Cerda, que tenia dret de successió al regne de Castella. A continuació va venir la mort de l'infant Ferrando, germà nostre, que, tal com s'explica més endavant en aquest capítol, va morir, per la seva gran culpa i perquè s'ho mereixia, a Castelló de Borriana. I, a la fi, el rei Pere va morir de mala mort i va perdre tots els seus regnes. I es va verificar la sentència de nostre senyor Déu, perquè a la quarta generació van perdre la successió tots aquells

a qui els pertanyia per llinatge reial i va ser transferida al rei Enric, que era bord i no tenia dret de successió al regne. I avui correspon el regne a l'infant Enric, net nostre, fill del rei que avui hi ha a Castella i de la infanta Elionor, filla nostra de bon record, que va ser muller del rei de Castella, de nom Joan, fill del rei Enric que hem esmentat.

Els desencadenants de la guerra amb el rei de Castella

La guerra va començar d'aquesta manera: amb voluntat i llicència nostra van ser armades a la ciutat de Barcelona nou galeres per oficials del rei de França, de les quals va ser capità, pel rei de França, el noble Francesc de Perellós, que més endavant vam fer vescomte de Roda. En nom del rei de França i com a capità seu, va menar les galeres cap a Normandia, contra el rei d'Anglaterra. I, passant per les mars de Sevilla, va capturar i robar alguns genovesos que eren amb el rei de Castella. I no va fer cas dels precs que el rei de Castella li va adreçar perquè alliberés els genovesos i retornés el que havia robat, per la qual cosa el rei es va considerar greument ultratjat i es va pensar que el capità, que era de casa nostra, ho feia amb el nostre consentiment. Per notificar-nos aquest gran greuge i alguns altres, ens va trametre una carta a través del seu missatger especial. I acabava la lletra dient que «d'ara endavant» no volia ser «amic nostre». La carta ens va ser presentada al castell de Perpinyà, i feia així:

Rei,

Us fem saber que vam veure la carta que ens vau trametre en relació amb una nau sobre la qual es va queixar Ramon de Freixenet, mercader de la ciutat de Mallorca, que diu que va ser presa amb ferro i altres coses, i amb els homes que hi anaven, per Juan Pérez de Yuaga, fill de Pedro Jaime de Yuaga de Bermeo, del comtat de Biscaia. Ens pregàveu que féssim lliurar les coses que li van ser robades, o les sumes que valien —segons que deia la vostra carta—, amb l'interès de les despeses, i, si no ho fèiem així, que no ens podíeu excusar d'obrar de manera que l'esmentat Ramon de Freixenet fos rescabalat de tot això. I ens vau trametre Íñigo de Lorbés, el vostre correu jurat, a qui vau manar que fes prendre testimoni a un escrivà públic del lliurament de la vostra carta, i, si no podia trobar un escrivà, que el creguéssiu per la seva paraula. I vam entendre totes les altres coses que contenia la vostra carta.

Rei, ens sorprèn molt que ens diguéssiu tals paraules en la vostra carta, perquè bé sabeu que, en l'època en què dèieu que van prendre això, el comtat de Biscaia estava alçat contra nós i ens feia la guerra. I així, del dany que rebessin de qualsevol d'allà, nós no en teníem cap culpa. I fins aquest moment us teníem per amic i rebíeu del rei, pare nostre, que Déu perdoni, l'ajut que sabeu, i així mateix de nós, d'ençà que regnem aquí, guardant-vos l'honor i la terra i tot el que és vostre quan havíeu sortit a fer conquestes i en tot moment; i, si alguns del nostre domini us feien mal a vós en el vostre, ens va doldre i els vam escarmentar tal com havíem de fer.

En canvi, fins ara hem rebut de vós tot el contrari en moltes coses que han succeït; assenyaladament sabeu com, allò que tenen els ordes de Sant Jaume i de Calatrava als vostres regnes i sota manament i obediència dels nostres mestres, que són al nostre regne, ho vau alienar a favor d'altres persones i vau prendre-ho i vau sostreure-ho al poder d'aquells mestres i de la seva jurisdicció, cosa que a dreta llei no podeu fer. Així mateix, les vostres galeres anaven pels nostres ports, fent-nos guerra com ens la farien enemics, prenent els navilis dels nostres ports que venien carregats de pa i d'altres mercaderies per a Sevilla i per a altres llocs de la frontera, per la qual cosa va estar en perill tota la frontera per la gran minva de pa que hi havia en aquell temps, i molts altres mals i danys i robatoris i morts que van rebre els de la nostra terra dels de la vostra.

Tot això ho vam patir quan estàvem en gran necessitat, i, malgrat que us en vam demanar explicacions a través de Gil Blázquez, magistrat nostre, no en vau donar mai escarment, sinó que d'aleshores ençà nós i els de la nostra terra encara vam patir el contrari. Quan érem a la ciutat de Cadis, on havíem anat per veure les nostres viles i els nostres castells, van arribar nou galeres vostres armades, i la gent d'aquestes galeres va capturar mercaders veïns de la ciutat de Sevilla, que feia molt de temps que hi vivien, i els van prendre i robar les mercaderies i altres coses que van trobar en aquell port; malgrat que els vam enviar a dir i pregar que ho restituïssin tot, no ho van voler fer, i ens van dir que no ho farien, que d'això ells no n'havien de donar compte a altra persona que a vós; i súbdits vostres van prendre i robar en altres ports

nostres allò que van poder agafar, i se'n van endur allò que van poder i el que no van poder ho van llençar a la mar, cosa que vam veure amb els nostres ulls. I tot això vam patir de vós i dels vostres, tenint-vos per amic nostre.

I, en veritat, rei, d'aquell que va ser guardat i defensat en el seu regne pel rei, pare nostre, que Déu perdoni, com ho vau ser vós, i que així mateix va rebre de nós les obres que heu rebut fins aquí, n'havíem de rebre un altre tracte. I malgrat haver rebut tots aquests greuges de vós, tenint-vos per amic fins aquest moment, no us volíem acusar per conservar l'amistat i els acords que hi havia entre nós i vós. Perquè, tot i que ens trobàvem en algunes dificultats quan va tenir lloc la majoria d'aquests fets, bé hauríem pogut respondre als atacs tal com corresponia al nostre honor i al nostre servei. Però ens en vam estar perquè la nostra voluntat va ser sempre i és ser amic clar i veritable de qualsevol que tinguéssim per amic. Tanmateix, ara, a causa d'aquestes injúries que hem rebut de vós i la vostra gent, i per les paraules de la carta que ens vau trametre, que no servaven el respecte que ens devíeu, no podem evitar de tenir presents aquestes i moltes altres injúries que nós i els dels nostres regnes hem rebut de vós i de la vostra gent, i de respondre als atacs d'aquella manera que ho hem de fer per preservar el nostre honor i el nostre domini. I així mateix, recordem alguns altres greuges que vau fer contra la reina, la nostra tia, i els infants, cosins nostres, dels quals fins ara no us havíem volgut acusar per conservar l'amistat que hi havia entre nós i vós. I en endavant no ens tingueu per amic, que volem respondre a aquest fet tal com ho hem de fer i correspon al nostre honor.

Redactada a la molt noble ciutat de Sevilla, el dia 8 d'agost.

Segellada amb el nostre segell secret, l'any 1356.

Jo, Juan Ferriz, l'he feta escriure per ordre del rei.

Rebuda aquesta carta, la vam ensenyar al nostre consell, on hi havia Pere de Fenollet, vescomte d'Illa, Bernat de Cabrera, Bernat de So, Mateu Mercer, Ferrer de Manresa, Berenguer d'Oms, Jaume Desfar i Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, i altres del nostre consell. Tots van dubtar molt a l'hora de donar consell, perquè els uns sostenien que havíem de trametre els nostres missatgers solemnes a negociar amb el rei de Castella, salvant el nostre honor, perquè s'aturés la guerra i conservéssim amb la casa de Castella aquella bona amistat que solien tenir els nostres avantpassats. I els altres deien que les cartes que el rei ens havia enviat eren desafiaments, i seria una gran vergonya i deshonor i minva nostra enviar aquells missatgers, i que el rei potser no els

voldria acceptar, perquè era ple de gran supèrbia. Finalment, Déu va voler posar en el nostre enteniment i en la nostra voluntat que acceptéssim els desafiaments del rei. I vam deixar marxar l'home que ens havia tramès, tal com és costum en casos semblants, i vam fer resposta al rei de la manera que segueix:

Rei,

Hem rebut la vostra carta avui diumenge 4 de setembre de l'any en curs, presentada per Martín López, missatger vostre.

La qüestió que ens feu saber, en relació amb una carta que us vam enviar perquè un mercader, súbdit nostre, es queixava davant nós que alguns del regne de Castella li havien robat mercaderies, s'explica extensament en la carta que us vam trametre. Hi dèiem que, si no volíeu fer-les restituir, hauríem d'obrar envers el mercader tal com pertocava d'acord amb la justícia i la raó. I, tal com aquesta i altres coses s'expressen extensament en la nostra carta, us responem que la carta va sortir de la nostra cancelleria redactada segons la forma en què un rei acostuma a reclamar justícia a un altre per un fet d'aquesta mena. Els reis no tenen el costum de veure allò que surt de la seva cort per reclamar justícia, i per això nós no sabíem res d'aquesta carta, però ens hem assegurat, després de rebre la vostra, que el rei, pare vostre, i els altres reis escrivien a nós, i nós a ells, de la manera esmentada. Però Mateu Adrià, el nostre escrivà major, que té els nostres segells, ens ha dit que, un cop fets els acords entre nós i vós, va ser convinguda a Saragossa, entre Francesc de Prohome, que era el nostre escrivà major, i Mateo Ferrández, el vostre escrivà, certa forma d'escriure sobre afers semblants de nós a vós i de vós a nós. I Mateu Adrià diu que en la nostra carta no es va seguir aquesta forma, perquè ell, en la data de la carta, no era a la nostra cort i l'escrivà que la va redactar, que no coneixia la forma esmentada, la va fer de la manera com és costum d'escriure en tal cas a altres reis. Va ser un error de l'escrivà; per això no ho heu de tenir a mal, perquè aquestes coses passen constantment, per descurança.

Pel que fa a l'altra qüestió que esmenteu, que fins ara ens teníeu per amic i que havíem rebut del rei, pare vostre, moltes bones obres, i també de vós, segons que explica llargament la vostra carta, us responem que és veritat. El rei, pare vostre, i nós vam ser sempre amics, i ell ens va fer bones obres, i Déu sap que a tothom és evident que va rebre de nós grans ajudes i bones obres en els seus afers. I d'això no en volem dir res més, perquè ningú no s'ha de lloar pels seus actes. Respecte a vós, rei, considerem que us vau portar envers nós com un amic, i nós igualment envers vós, i si vós ens vau ajudar, nós us vam correspondre complidament.

Pel que fa al que exposeu, rei, sobre el mestre de Calatrava, ens sembla que no teniu raó. Els frares de Calatrava que són a Alcanyís, a la nostra senyoria, diuen que, d'acord amb el seu orde, van elegir i fer mestre Juan

Ferrández, i que això ho podien fer segons Déu i l'orde, perquè els frares d'aquell orde que són a Castella estan excomunicats, i els mestres que hi són ordenats no ho són segons Déu ni segons l'orde, i sobre això s'ha presentat un plet davant el papa. No és raonable que us sentiu agreujat per això, per dos motius: l'un, que l'orde esmentat depèn de l'Església i no pertany als seglars, i l'altre, perquè això és dins el nostre regne, i no hi teniu res a dir, vós ni cap altre rei, dins els nostres regnes; si ells o algun d'ells venen a demanar justícia a la nostra cort, els serà feta segons el que dicti la raó i la justícia.

Sobre això que dieu de les galeres que han danyat els vostres ports de mar, i que us hem fet altres males obres que no voleu esmentar, us responem que vigileu si no ens les heu fetes a nós, que nós no us hem fet mai males obres deliberadament ni amb la intenció de fer-les. I, si vau considerar que els nostres súbdits us n'havien fet sense raó, si ens ho haguéssiu fet saber, els hauríem donat l'escarment que corresponia entre reis que eren amics i estaven en pau. De manera que no és culpa nostra, sinó de vós, que no ens ho vau fer saber per carta o per requeriment tal com s'ha de fer i nós us fem a vós. I, si vós, rei, volguéssiu saber les coses que els genovesos, enemics nostres, han fet a la nostra gent als vostres ports, encara tindríem més raó de queixar-nos que vós.

Sobre això que ens dieu de la reina Dona Elionor, tia vostra, i dels infants, cosins germans vostres, us responem que no considerem haver obrat contra raó en res que ens hagin demanat, sinó que, sempre que ens han enviat missatgers per demanar alguna cosa, hem fet el que havíem de fer segons justícia i raó. I bé sabeu que, quan vós per la vostra carta ens vau pregar que ens apoderéssim de tot allò que posseeixen en els nostres regnes i terres, no ho vam voler fer; de manera que si ells, o vós per ells, ens demaneu més del que és raonable, no estem obligats a fer-ho.

A la vostra carta també es fa menció dels tractats de pau que hi havia entre nós i vós. Sap Déu, que està entremig de nós i de vós i veu tota la veritat, que sempre us hem respectat complidament aquells tractats, signats entre nós i vós amb jurament i homenatge, tant per bon amor com pels acords presos. I, quan ens heu fet saber alguna cosa, sempre hem complert el que teníem el deure i l'obligació de complir. Per això ens han sorprès molt certes noves que hem rebut del governador del regne de València abans que aquesta carta ens fos presentada. El governador ens ha fet saber que unes tropes vostres del regne de Múrcia, amb el penó estès, han vingut a saquejar Xinosa i Monòver, que són dins el nostre regne, i hi han calat foc. També ens ha notificat que els de Requena han saquejat i destruït el lloc de Setaigües, que és del regne de València. I així mateix hem sentit certes noves del governador d'Aragó segons les quals unes tropes vostres que van venir de Molina han saquejat algunes aldees de Daroca i hi han calat foc. I tot això s'ha fet sense cap requeriment i sense trencar cap tractat de pau o cap acord. Per això, rei, com que ens feu i ens heu fet tals obres, sapigueu que en

endavant no us tenim per amic nostre. Us responem que vós, així mateix, no ens tingueu per amic vostre.

Redactada a Perpinyà, sota el nostre segell secret, el dia 4 de setembre de l'any de la nativitat de nostre senyor Déu 1356.

Els preparatius de la guerra

Tan bon punt es va prendre aquesta determinació i es va enviar aquesta resposta al rei de Castella, vam notificar per tots els nostres regnes la guerra que havia de començar. I vam trametre els nostres comissaris a prendre i ocupar tots els béns dels súbdits del rei de Castella, perquè havíem sabut que ell ja havia fet semblant provisió als seus regnes contra els nostres súbdits. Igualment vam fer fer preparatius i provisions per acostar-nos a les fronteres d'Aragó i a fi de procurar tot allò que fos necessari per a la guerra contra aquest rei i els seus súbdits.

I per això vam partir de Perpinyà i vam fer camí cap a la ciutat de Barcelona, on vam estar un quant temps per prosseguir els afers esmentats. Allà mateix, amb cartes redactades a Barcelona el dia 4 del mes d'octubre de 1356, vam notificar la guerra a tots els nostres súbdits, tant barons i cavallers com altres persones, encara que ja ho sabessin: als alts infants Pere, comte de Ribagorça i de les muntanyes de Prades, i Ramon Berenguer, comte d'Empúries, i als egregis barons Pere, comte d'Urgell, i Alfons, comte de Dénia, i als nobles Pere de Xèrica, Bernat de Cabrera, comte d'Osona, al prior de Catalunya, al mestre de Montesa, a Gilabert de Centelles, i igualment a tots els nobles, barons, cavallers i altres de bon

llinatge del regne de València. I a més es va notificar a totes les ciutats, viles i llocs reials del regne de València. Semblantment es va escriure als nobles i barons del regne d'Aragó: a Lope de Luna, Pere Ferrandis d'Híxar, Felip de Castre, Ximeno de Urrea, de la tinença d'Alcalatén, Lluís Cornell, Pere Maça de Liçana, Ató de Foces, Juan Martínez de Luna, Balasc d'Alagó, Pedro de Luna i el frare Juan Ximénez de Urrea, comanador major de Montalbà. I aquestes cartes explicaven que, com que el rei de Castella es preparava per causar danys als nostres regnes d'Aragó i de València, i s'esforçava a aplegar moltes tropes amb aquest fi, pregàvem i manàvem als infants, barons, nobles i cavallers i ciutats i viles dels regnes esmentats que fessin tots els possibles, amb totes les bones provisions que poguessin, perquè aquests regnes fossin ben defensats i guardats. I els indicàvem que, per reforçar i guardar millor els regnes i per fer mal i perjudici als enemics, a més de les tropes que ja hi havíem tramès, hi trametíem aleshores el vescomte de Cardona, els nobles Dalmau de Queralt, Ramon Alemany de Cervelló, Pere Galceran de Pinós i altres nobles i bones tropes de cavall, amb les quals, juntament amb els altres barons, nobles i cavallers de bon llinatge i altres de la ciutat i regne de València, es podia comptar per defensar els regnes i per fer mal als enemics. També els manàvem i els reclamàvem, d'acord amb la fidelitat que ens devien, que mentrestant, amb els altres vassalls naturals i servidors nostres d'aquells regnes, causessin tots els danys que poguessin als enemics; volíem, però, que les incursions, corregudes i destruccions que farien a les fronteres de Castella les fessin amb bons espies i amb bons plans, de manera que el nostre honor hi fos tan ben guardat com corresponia. I els notificàvem que nós, l'endemà, havíem de partir de Barcelona per anar a Lleida, on aplegaríem totes les tropes de Catalunya, i d'allà prendríem camí amb el nostre

exèrcit cap a aquells indrets on sabéssim que era el rei de Castella.

Després, partint de Barcelona, vam fer camí devers Lleida per trobar i aplegar la gent que ens havia de seguir cap a les fronteres de Castella. Així que vam ser a Lleida, vam prendre el camí de Saragossa, i ens vam estar aquí per fer la guerra contra el rei de Castella. I, per continuar els preparatius, vam traslladar-nos a Calataiud, perquè fa frontera amb Castella. I allà vam rebre una carta del rei de Castella, que feia així:

Al rei d'Aragó, del rei de Castella i de Lleó

Rei,

Us fem saber que hem vist la carta que ens vau trametre; ens la va lliurar Íñigo de Lorbés, correu vostre, a la nostra ciutat de Sevilla, dimecres 11 d'aquest mes d'octubre. Segons que se'n desprèn, no heu donat resposta a algunes de les coses que us vam dir en l'altra carta que us vam trametre. Rei, havent fet mal i dany a la nostra terra la vostra gent, tal com us vam dir, i havent-vos tramès Gil Blázquez, el nostre magistrat de cort, per requerir-vos i demanar-vos-en explicacions, no vau manar que s'hi posés remei ni ens vau trametre una bona resposta. Al contrari, després d'això, els vostres oficials i la vostra gent de Mallorca van capturar naus de la nostra senyoria i van empresonar i matar els homes que hi anaven, i van vendre i subhastar públicament les naus i les mercaderies que transportaven com si fossin d'enemics. Rei, si els nostres súbdits i els nostres vassalls naturals van fer això que ens vau dir per rescabalar-se del que els havien fet, o fins i tot si haguessin fet més que això, no ens havíeu de culpar de cap greuge.

Com que ens vau dir que no éreu amic nostre, hem tramès un cavaller a dir-vos algunes coses sobre això. Trameteu un salconduit a Requena perquè hi vagi i torni segur; i, si ens volguéssiu enviar un cavaller, bé el podeu enviar amb seguretat, perquè els missatgers dels reis han d'anar segurs.

Redactada a la ciutat de Sevilla, segellada amb el nostre segell secret, 18 d'octubre de 1356.

Jo, Juan Ferriz, l'he feta escriure per ordre del rei Pere.

Nós, rebuda aquesta carta, la vam fer llegir al nostre consell. I, després de deliberar i prendre un acord, vam respondre al rei de Castella de la manera que segueix:

Al rei de Castella i de Lleó, del rei d'Aragó

Rei,

Vam rebre la vostra carta dimarts 15 de novembre, presentada a nós per Juan Ferrández de Arcos i Pedro Ferrández de Segovia, que s'anomenen

missatgers vostres, com a contesta a una resposta que havíem fet a una altra carta que ens havíeu tramès primer. En aquesta carta, rei, dèieu que no us havíem respost a algunes coses que ens havíeu dit en la primera carta. Així mateix la vostra carta explicava els mals que la nostra gent havia fet als vostres súbdits, i com ens havíeu enviat Gil Blázquez, el vostre magistrat, a requerir-nos i demanar-nos-en explicacions, i que no li vam fer una bona resposta, sinó que, després, gent i oficials nostres de Mallorca van capturar naus de la vostra senyoria i van matar els homes que hi havia i van fer subhastar públicament les mercaderies i els béns d'aquells, i que, si els vostres vassalls i súbdits van fer algun dany a les nostres terres com a revenja o rescabalament del dany que havien rebut, no ho havíem de considerar cap greuge. Rei, a tot això us responem que ens sembla que, en la resposta que us vam fer a la primera carta vostra, us vam donar contesta a tot allò que ens hi dèieu, i així ho hem fet examinar ara altre cop. Però, si ens voleu aclarir a què no us vam donar resposta, us en donarem. I, així mateix, sobre la contesta que vam fer a Gil Blázquez, de la qual feu menció en la vostra carta, us responem que vam fer portar davant el nostre consell, en presència de Gil Blázquez mateix, els acords que hi havia entre nós i vós, i vam fer respecte de tot el que ens va requerir tot allò a què estàvem obligats segons els acords, complint amb fets el que s'havia de complir. Tot això es va fer en presència de l'esmentat representant vostre i d'acord amb el nostre consell. Per això, rei, no heu de tenir-ho per una mala resposta.

Sobre allò que dieu d'una nau que va ser presa a Mallorca, rei, tingueu per veritat que, segons sembla pel procés fet pels nostres oficials, el patró de la nau tenia un plet davant el nostre governador de Mallorca i d'amagat va capturar quatre mercaders molt rics de l'illa al port de la ciutat de Mallorca i va fer vela. El nostre governador, sabut això, li va enviar a dir que feia mal fet si se n'anava abans que el plet fos resolt i acabat; i encara feia més mal fet perquè se n'emportava els mercaders, per la qual cosa li requeria que els hi lliurés. I el patró i els altres que eren a la nau van tirar-li sagetes i se'n van anar amb la nau. Llavors el governador, veient tan gran crueltat i abús, va armar o va fer armar una nau, va sortir a perseguir-lo i el va atrapar, i li va requerir que li lliurés els mercaders, però no ho va voler fer. Van lluitar, i el patró va morir en la brega amb alguns membres de la tripulació; van prendre la nau, i, pel crim que el patró havia comès dins els nostres dominis, el jutge de Mallorca va confiscar la nau amb tots els béns d'aquell. D'aquest fet, rei, a la vostra carta no ens en vau dir res, per la qual cosa no us hi podíem respondre. Vós sabeu bé, rei, que els reis que tenen bons tractats de pau i treves fermes no s'han de fer mal l'un a l'altre sense requeriment previ que permeti veure si s'ha obrat amb dret o no. I vós, rei, sabeu bé que els vostres súbdits, pel dany que dieu que havien rebut, no haurien armat ells sols dotze galeres i quatre naus que van venir a Mallorca per causar dany a la nostra gent amb les vostres ensenyes i amb un almirall vostre, les quals s'havien armat als vostres dominis, ni la vostra gent no hauria saquejat les nostres terres amb els vostres oficials i amb els vostres penons. I dieu que us vam enviar a dir que no us volíem per amic, però vós ens ho havíeu dit abans, i

nós us vam respondre de la mateixa manera. Totes aquestes raons, rei, us les fem saber perquè Déu i tothom conegui la nostra gran justícia i el gran tort dels vostres actes.

Pel que fa al cavaller que ens feu saber que ve a Requena, us responem que li enviarem un salconduit, i també a tots els comissionats que ens vinguin de part vostra.

Redactada a Calataiud sota el nostre segell el 6 del mes de desembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor 1356. (Carta vista pel rei.)

Història abreujada d'Enric de Trastàmara

El present escrit no feia menció del comte de Trastàmara; però, com que es tracta d'una de les coses notables de la guerra, tot seguit s'explica la història d'aquest comte i com va venir al nostre servei. A fi de poder fer la guerra millor i amb més força, vam trametre missatgers per terres de França al comte de Trastàmara —fill bord i primogènit del rei Alfons, antic rei de Castella—, que hi vivia exiliat i perseguit pel rei Pere de Castella. I, després de moltes negociacions, va venir al nostre servei i ens va procurar tota la gent que va poder de la terra de Castella, gent que l'estimava i el seguia, i ens van servir amb la nostra gent a canvi d'un sou, com s'explica més endavant. Segons el pacte que el comte va fer amb nós, li vam fer donació, a Catalunya, de Montblanc i Tàrrega i Vilagrassa; al regne de València, de Castelló del camp de Borriana i Vilareal i, al regne d'Aragó, de Tamarit de Llitera amb les seves aldees, de Ricla i d'Épila. Ell va posseir aquests indrets amb tota la jurisdicció alta i baixa, pacíficament i sense cap oposició, fins al dia que va entrar a Castella amb les grans companyies, les quals, per gràcia de Déu i per les nostres negociacions, van

venir de les terres de França i d'Anglaterra i van ser amb nós a Barcelona per les festes de Nadal en què va començar l'any 1366, i van desposseir i expulsar el rei Pere de Castella de tots els reialmes que posseïa. El rei va fugir de Sevilla, amb dues galeres, cap a Bordeus, que és del rei d'Anglaterra. I, aleshores, fugit el rei, el comte de Trastàmara, de nom Enric, va ser coronat rei a la ciutat de Burgos, i nós vam recobrar tots els llocs que li havíem donat, tal com s'explica més extensament a la fi d'aquest capítol.

És cert que el comte de Trastàmara, així que es va fer el pacte entre nosaltres, va venir al nostre servei i li vam fer, al començament, pagament de moneda, i a més vam proveir de viandes les seves tropes fins al dia que el vam posar a sou de tres-cents cavalls armats i tres-cents més d'alforrats. Li vam assignar el lloc de Borja, perquè d'allà estant fes la guerra amb nosaltres, juntament amb tota l'altra gent que havia vingut al nostre servei, la qual era distribuïda en diversos llocs de la frontera, segons que havia ordenat el nostre consell i ho requeria la situació.

La mediació papal i l'inici de les hostilitats

Després ens en vam tornar a la ciutat de Saragossa, on vam celebrar les festes de Nadal, i va començar l'any de la nativitat de nostre senyor Déu 1357. Mentre érem en aquesta ciutat, el mes de febrer de l'any esmentat, el sant pare ens va trametre com a legat seu el cardenal Guillem per tractar pau i concòrdia entre nós i el rei de Castella, com pertoca a la seva dignitat

apostòlica. Vam rebre honorablement el cardenal, d'acord amb la seva dignitat, el dia 9 de febrer, quan va entrar a Saragossa. Després d'explicar-nos els motius de la seva legació, va partir del nostre costat i se'n va anar a visitar el rei de Castella per notificar-li les raons per què el sant pare el trametia i negociar un acord de pau i concòrdia que posés fi a la guerra, de la qual nós ens havíem queixat enèrgicament al cardenal, perquè procedia d'injustícia i de gran malícia. I és ben cert que el rei de Castella, després que el cardenal hagués parlat amb ell i li hagués fet la seva relació, no va voler seguir ni acordar cap tracte raonable, sinó que, mogut per gran malícia i supèrbia, amb tota la seva gent, va venir a la ciutat de Tarassona el mes d'abril següent i la va assetjar. I per gran malícia, Miguel de Gurrea, cavaller d'Aragó, a qui l'havíem confiada i de la qual l'havíem fet capità, no es va voler defensar com havia de fer, va sortir a negociar amb el rei de Castella i, amb certs pactes, va lliurar la ciutat al cap de tres dies. En l'espai d'aquests tres dies el capità, amb la seva muller, amb tota la gent de casa seva i amb tots els mobles que es va voler emportar, se'n va anar a les terres del regne de Navarra.

Desemparada la ciutat pel capità, el rei de Castella hi va entrar poderosament i en va expulsar tots els habitants, desposseïts de tots els béns que tenien, i només els va deixar la roba que portaven. Nós, a la ciutat de Saragossa, estàvem gairebé privats de gent d'armes, perquè tothom es trobava en llocs de defensa de les nostres fronteres, de manera que el rei de Castella va quedar-se tots els béns de Tarassona. I nós, torbats per la pèrdua de la ciutat, vam infligir un càstig just a alguns habitants d'aquell indret que ens en van venir a donar notícia, perquè mereixien justícia, atès que no es van voler defensar. Però, després d'uns quants dies, nós vam tenir consell i ens va plaure que la dissortada gent del poble baix vingués a

la ciutat de Saragossa per salvar-li la vida i donar-li sosteniment.

Nós, dominats per una gran por, perquè el rei de Castella era tan a prop nostre i teníem tan poca gent, atès que tots eren per les fronteres, vam trametre correus urgents a Pere de Xèrica, a Lope de Luna, al comte de Trastàmara i als altres que eren per les fronteres al nostre servei, demanant-los que vinguessin a nós de seguida i notificant-los la pèrdua d'aquella ciutat i el perill en què ens trobàvem. I mentrestant vam reforçar el nostre palau de l'Aljaferia, tot i que no ens hi trobéssim segurs; al cap de pocs dies, però, tots aquells barons i altres ja eren amb nós dins la ciutat de Saragossa. També vam trametre cartes i el nostre missatger especial al comte de Foix perquè vingués a nós per servir-nos i ajudar-nos en la guerra, i va venir de seguida amb tropes nombroses i bones a Magallón, on érem. Així vam aplegar-nos tots i estàvem d'acord a anar a Tarassona per presentar batalla al rei de Castella, i això va ser el mes de maig de l'any de la nativitat de nostre senyor Déu 1357. Ens vam disposar per combatre'l amb tots els barons, cavallers i altres en gran multitud. Però el rei de Castella no va voler esperar-nos ni venir a combatre, pensant que Déu l'havia de perjudicar perquè feia una guerra injusta.

La treva negociada pel legat papal

Essent aquesta la situació, el cardenal Guillem anava de nós al rei de Castella i del rei de Castella a nós, negociant i parlant d'acords per si trobava la manera de fer-nos avenir. I a nós i

alguns altres del nostre consell ens va semblar que el cardenal es decantava en algun aspecte a favor de la part del rei de Castella, i per això el comte de Trastàmara el va reprendre. Però, després de diverses negociacions, el rei de Castella, que no va gosar combatre amb nós, que ens havíem disposat per lluitar a Magallón, tal com hem dit, va consentir que la ciutat de Tarassona passés a mans del cardenal, que es declarés una treva entre nós i el rei de Castella durant un any per totes les qüestions que hi hagués pendents entre nós i ell, i que el cardenal tornés la ciutat a la part que ell considerés que l'havia de posseir. En aquests tractes hi va intervenir el noble Bernat de Cabrera i altres que havíem designat.

Quan es va començar a especificar les qüestions que hi havia pendents entre nós i el rei de Castella, la part del rei de Castella va al·legar que calia examinar la qüestió de la terra que nós posseïm al regne de Múrcia, que, per sentència arbitral del rei de Portugal, ja havia estat adjudicada al senyor rei En Jaume, avi nostre, quan va signar la pau amb el rei de Castella que hi havia llavors, per la qual pau li va restituir la ciutat de Múrcia que tenia i posseïa per just títol. Els llocs que van ser adjudicats al rei Jaume són Oriola, Guardamar, Elx, Crevillent, Alacant, la vall d'Elda i tota l'altra terra que és més enllà de Xixona, vers Castella. I, certament, no s'havia d'atendre aquesta qüestió perquè, en la negociació de la pau que es va signar entre el rei Jaume i el rei de Castella, es va resoldre i atorgar — i de fet es va complir— que en corts generals de Castella s'aprovés i es confirmés la sentència arbitral donada pel rei de Portugal. Però llavors no es va determinar res sobre això, sinó que durant tot l'any de la treva, d'acord amb la concessió que se n'havia fet, la ciutat de Tarassona va continuar en poder del cardenal. Fet aquest acord, es va donar llicència a tots aquells que teníem a sou, perquè la guerra cessava per raó de la negociació i de la treva que s'hi havia declarat.

Després que fos declarada la treva, que va ser el dia 14 del mes de maig de l'any 1357, nós vam anar a la ciutat de Saragossa. I aquí, el dia 15 del mes de juny següent, el cardenal, el comte de Trastàmara, Bernat de Cabrera i molts nobles barons i cavallers nostres van venir per tractar amb nós dels afers de la qüestió esmentada, i no s'hi va resoldre res, perquè la part del rei de Castella no volia entrar de bon grat en negociacions per assolir una pau veritable, i van partir del nostre costat.

Vam partir de Saragossa per visitar el regne d'Aragó i vam anar a diverses contrades, especialment als llocs de les fronteres. I, mentrestant, es van establir uns acords entre nós i l'infant de Navarra sobre certes negociacions que havien tingut lloc entre nós i el rei de Navarra. I vam restar a Aragó, i a l'últim vam arribar a Terol, on vam entrar el dia 27 del mes d'octubre de l'any 1357. I, de Terol estant, vam trametre al cardenal, que era a la ciutat d'Osca, els nostres missatgers — Bernat de Cabrera, Bernat d'Olzinelles, tresorer nostre, i Bernat de Tous— per tractar sobre la treva.

Arribada de l'infant Ferran, germanastre del rei

A continuació vam partir de Terol i vam prendre el camí de la ciutat de València, on vam entrar la vigília del Nadal en què va començar l'any 1358. Després de passar-hi uns quants dies vam anar a la ciutat de Xàtiva i es van fer negociacions entre nós i l'infant Ferrando, germà nostre, que era a Castella,

perquè vingués a nós i restés als nostres regnes i al nostre servei per defensar la nostra terra i la seva en el cas que s'acabés la treva esmentada, que esperàvem que s'aixecaria per la malícia del rei de Castella, que per cap acord raonable, ni per les negociacions del cardenal ni per altres, no es volia moure del seu mal propòsit. Partint de Xàtiva, ens en vam tornar a la ciutat de València. Quan hi havíem passat no gaires dies, l'infant Ferrando, germà nostre, delerós de servir-nos, va venir al nostre costat a València honorablement i tal com li corresponia. Nós vam sortir-li a l'encontre fora de la ciutat i el vam rebre generosament, i vam estar junts uns quants dies. Li vam concedir la procuració general dels nostres regnes, com se sol fer al primogènit d'Aragó, i vam designar diverses persones i certs oficials perquè l'ajudessin a administrar els nostres regnes i a dur a terme la procuració esmentada, entre els quals li vam assignar, com a canceller de la governació, Pere Cima, savi en dret de la ciutat de Tortosa.

Cerca de finançament i continuació de les hostilitats

Posats en ordre els afers de l'infant Ferrando, vam partir de València el dia 26 del mes de febrer de l'any 1358. Quan vam ser a Santa Maria del Puig per visitar la Mare de Déu, la nostra molt estimada muller va parir una filla que es va dir Elionor, que després va ser reina de Castella. Vam prendre el camí de la ciutat de Barcelona, on vam arribar el dia 22 del mes de març. Al cap d'uns quants dies en vam partir i vam anar a Girona, on

vam estar més de dos mesos. Vam fer peticions per diversos llocs de Catalunya per sostenir les grans despeses que havíem fet i faríem per raó de la guerra, i ens en vam tornar a Barcelona, on vam arribar el dia 10 de juny. Després d'uns quants dies, per afers nostres que eren molt necessaris, vam anar a la vila de...; i, resolts aquells afers, ens en vam tornar a Barcelona, on vam arribar el dia 12 del mes d'agost d'aquell mateix any, i ens hi vam estar fins al dia 29 d'octubre.

Nós, veient que la treva declarada gràcies a la negociació del cardenal no anava per bon camí, vam partir de Barcelona i vam anar cap a Aragó, passant per Lleida, per Montsó i per la ciutat de Saragossa, i vam venir als llocs de la frontera, com Cariñena i Moll, i al setge d'Alcalà, un lloc que ens havia pres el rei de Castella —i aquest setge el vam haver d'aixecar per una gran nevada. I vam venir al lloc de l'Almúnia, on vam celebrar les festes de Nadal en què va començar l'any de la nativitat de nostre senyor Déu 1359.

La ruptura de la treva

I és cert que l'infant Ferrando, trobant-se al regne de València com a procurador nostre, va requerir al rei de Castella que li restituís i li tornés el lloc de Jumella, situat a la frontera del regne de València i de Castella, devers la part de Villena; aquest lloc era del noble Pere Maça de Liçana, del qual era el castell de Moixent, i el rei l'havia pres durant la treva i no el va voler restituir. Per aquesta raó l'infant, com que no volia sofrir una injúria tan gran contra nós, amb consentiment i voluntat

nostra, que ho havíem de fer per justícia, va trametre el seu procurador al lloc anomenat Utiel, situat dins Castella, i el procurador, pel poder que se li havia donat, va desvincular l'infant del vassallatge que tenia respecte del rei de Castella. Aleshores l'infant va convocar totes les hosts del regne de València i va entrar al regne de Múrcia, arrasant i destruint i causant tants danys com podia als súbdits del rei de Castella. I també va posar setge al lloc de Cartagena. En aquest setge li va arribar la notícia que el rei de Castella havia donat mort a l'infant Joan, germà seu i nostre, fill del senyor rei Alfons, el nostre pare, i de la reina Elionor, madrastra nostra i tia del rei de Castella; li va donar mort així: mogut per la ira, el rei el va ferir amb una javelina dins mateix de la casa on s'estava. I per aquesta raó es va trencar la treva i es va reprendre la guerra. L'infant Ferrando se'n va tornar a la ciutat de València amb les seves hosts, i nós vam haver de continuar la guerra.

Incursió del Cerimoniós a Castella i batalla naval de Barcelona

Trobant-nos a Almúnia i veient que el rei de Castella continuava la guerra contra nós i els nostres súbdits, vam decidir partir-ne, i ho vam fer el dia 22 de gener de l'any 1359; ens en vam anar a Calataiud, on vam passar uns quants dies. Després ens vam traslladar amb totes les nostres hosts a Terrer. A continuació vam anar al lloc de Moros, on vam arribar el dia 15 del mes de març. L'endemà vam començar a entrar per Castella i vam arribar al camp que s'anomena Alavés, on vam

fer parada aquella nit. El dia següent vam partir d'aquest camp i vam anar a Castell d'Haro i vam prendre el lloc i el castell. Aquest dia va arribar l'infant Ramon Berenguer, oncle nostre, amb tropes nombroses i bones al nostre servei. L'endemà vam fer cremar el castell i el lloc i vam traslladar-nos a un altre lloc anomenat Escobosa. Després, partint d'allà, ens en vam anar amb tota la nostra gent al lloc anomenat Medinaceli i el vam fer combatre durant dos dies. Com que era ben emmurallat i ben fortificat, no hi vam poder fer res; per manca de viandes ens en vam haver d'anar, que, si ens n'haguéssim pogut apoderar, no ens hauria calgut aturar-nos fins a Toledo; per això ens en vam tornar a Saragossa, on vam arribar el dia 28 de març. I aquesta entrada la vam fer per Castella, perquè havíem sabut que el rei de Castella s'havia allunyat de les fronteres d'Aragó i era a Sevilla per preparar grans armades a fi de passar a l'illa de Mallorca. Trobant-nos a Saragossa, vam decidir fer camí ràpidament cap a Barcelona per aparellar els nostres vaixells i presentar combat al rei de Castella i al seu estol; i vam deixar les fronteres defensades per la nostra gent d'armes: una part per l'infant Ferrando, una altra pel comte de Trastàmara, una altra per Pere de Xèrica i una altra pel comte de Dénia, i tota la resta de la cavalleria amb ells, segons les nostres ordres.

Vam partir, doncs, de Saragossa i vam prendre el camí de la ciutat de Barcelona, on vam arribar el dia 8 del mes d'abril de l'any 1359. Quan vam ser-hi, al cap de pocs dies el rei de Castella va arribar en persona a la platja d'aquella mateixa ciutat amb quaranta naus entre grans i petites i amb trenta galeres i alguns llenys armats. I això va ser en la vigília de la Pentecosta. Així, el rei va fer ancorar tot el seu estol a la platja, on hi havia deu galeres nostres ben armades i algunes naus, entre les quals n'hi havia una de molt gran i encuirada; els nostres homes destres en la mar van posar aquesta nau dins els bancs de sorra, prop del monestir dels frares menors, i van

disposar les galeres al cantó antigament anomenat d'En Ciges, que és a la riba de la mar, a la fi del carrer anomenat Regomir, fins al monestir dels frares menors. I es van disposar quatre ginys o brigoles de dues caixes, que es giren cap on es vol. Igualment es van disposar tots els llaüts amb els seus ballesters per presentar batalla a l'estol de Castella. I va venir tota la ciutat, amb membres de tots els gremis, cadascun amb els seus penons i les seves armes, i també va acudir gent de tots els llocs que són a dues o tres llegües de la ciutat, amb les seves armes, per tal com hi eren obligats per l'usatge *Princeps namque*. Així mateix, la gent que era a la ribera, en defensa seva, va girar totes les barques amb les carenes cap a la mar i les obertures cap a terra, per protegir-se de les sagetes que arribaven.

Preparada així la ciutat, el dilluns següent, l'endemà de la Pentecosta, dia 10 de juny, el rei de Castella va manar donar batalla contra el nostre estol amb les galeres i naus que hi van fer acostar. Des de l'hora de tèrcia fins a l'hora baixa van continuar la batalla. La nostra gent es defensava amb valentia, de manera que alguns, tant dels nostres com dels seus, van ser ferits per la gran quantitat de viratons que volaven pertot arreu. I també hi havia les catapultes que tiraven, per aquí i per allà, tal com els semblava: l'estol de Castella estava espantat per la defensa de les nostres catapultes i dels ballesters. Quan van veure que no podien fer res més, tot l'estol de Castella es va retirar fora dels bancs de sorra, i allà van reposar tota la nit.

L'endemà, dimarts, aquells que comandaven l'estol de les nostres galeres les havien ajuntades i disposades, al llarg de la nit, en molt menys espai que no ocupaven abans, des del cantó que antigament s'anomenava de l'Ancorer fins al cantó que és a prop del monestir dels frares menors. I, cap a l'hora de tèrcia, tot l'estol del rei de Castella es va acostar a l'estol de les nostres galeres i hi van fer atansar totes les naus i les naus majors. A les popes hi havien fet algunes brigoles petites que tiraven

pedres, però no els servien de res; tota la nostra gent, la de l'estol i la de la ribera, feien gran cridòria a manera d'escarni cada vegada que llançaven pedres, perquè no produïen cap dany. També van fer acostar a la nostra nau la nau més gran de les del rei de Castella amb una catapulta que havien posat a la popa per tirar contra la nostra; la nostra nau va disparar una bombarda, va tocar i destruir els castells de la nau de Castella i hi va matar un home. Al cap de poc, amb la bombarda van disparar un altre tret, va tocar l'arbre de la nau castellana, hi va fer una gran esquerda i hi va matar algunes persones. L'almirall de Castella, veient que la seva presència els portava més dany i deshonor que profit, va manar retirar tot l'estol fora dels bancs de sorra. En aquell lloc on solien ancorar els vaixells, van hissar les veles de totes les naus per navegar. Això va ser el dimarts esmentat abans de l'hora de dinar. Durant la nit tot l'estol va partir de la platja, va fer camí fins a les mars del cap de Tortosa i després es va dirigir a l'illa d'Eivissa; el rei de Castella hi va prendre terra amb tot el seu estol, va posar setge al castell d'Eivissa i va saquejar tota aquella illa, sense trobar-hi defenses fora del castell.

Desplaçament de la guerra a Mallorca

Nós, veient que el regne de Mallorca amb les seves illes estava en greu perill, vam decidir anar-hi personalment. Amb les galeres esmentades i altres que vam fer aparellar i amb naus i altres vaixells necessaris, vam partir de Barcelona el 23 del mes de juny i vam passar a l'illa; vam prendre terra a la ciutat

de Mallorca el dia 3 de juliol. Aquí, amb l'ajuda de la ciutat i el consell de nobles i de cavallers que ens acompanyaven, entre els quals hi havia Bernat de Cabrera, Gilabert de Centelles, Francesc de Perellós i molts altres nobles i cavallers, vam prendre aquesta decisió: amb el nostre estol, que tenia un gran nombre de galeres i de naus —hi havia ben bé cinquanta fustes de rem—, i amb tropa nombrosa i bona, així de terra com de mar, aniríem en persona a l'illa d'Eivissa per combatre amb el rei de Castella. Però no va plaure a Déu que es dugués a terme, perquè dues galeres de l'estol d'aquest rei que feien guàrdia van trobar-se un llaüt que venia a nós, a la ciutat, amb uns pagaments que el bisbe de Mallorca ens trametia, i el van capturar; pels homes que hi anaven, van saber el gran estol que havíem fet aparellar a Mallorca i que havíem d'anar personalment a l'illa d'Eivissa contra el rei de Castella. El capità d'aquelles dues galeres va anar de seguida al rei de Castella i li va notificar el que havia sabut pels homes del llaüt que havia pres. El rei, espantat, va aixecar el setge del castell d'Eivissa, va fugir amb el seu estol i va tornar-se'n al regne de Castella, deixant al lloc del setge ginys i artilleries i altres aparells que havia fet per combatre.

Al cap de pocs dies, quan estàvem preparats per partir amb el nostre estol, vam rebre la notícia que el rei de Castella se n'havia anat i havia abandonat l'illa d'Eivissa per por de la nostra vinguda; perquè ell, sabent la guerra injusta que ens feia, no va gosar aventurar-se a entrar en batalla amb nós, tement el càstig de Déu, que és jutge i senyor de les batalles. Per això de seguida, amb els nobles i els altres del nostre consell, vam decidir que Bernat de Cabrera, en qualitat de capità nostre, anés contra l'estol del rei de Castella que fugia i el perseguís. Bernat va partir d'on érem amb quinze galeres i va perseguir l'estol del rei de Castella fins a les mars d'Almeria i, sense que s'hi esdevingués res més, se'n va tornar on érem, a

Barcelona. I nós vam partir de la ciutat de Mallorca el dia 26 d'agost i vam prendre terra a Barcelona el dia 29 d'aquell mateix mes.

Convocatòria de corts catalanes

Trobant-nos a la ciutat de Barcelona, veient les grans despeses que s'havien de fer a causa de la guerra, que s'havia reprès per culpa del rei de Castella, vam decidir celebrar corts catalanes a la vila de Cervera d'Urgell. Per això vam partir de Barcelona el dia 8 del mes d'octubre següent i vam anar a aquesta vila, on vam celebrar les corts, que van acabar i ser llicenciades el dia 20 de desembre. En aquestes corts tots els braços ens van oferir una gran suma de diners per mitjà d'un fogatge.

Continuació de les hostilitats a Aragó i signatura de la pau

Celebrades les corts, vam partir de la vila i vam anar a Lleida, on vam passar les festes de Nadal en què va començar l'any de la nativitat de nostre Senyor 1360. I el dia 28 de desembre, com que els afers de la guerra ens eren urgents i

perillosos, vam partir de Lleida i vam fer camí cap a Saragossa, on vam arribar el dia 3 de gener. I, trobant-nos en aquesta ciutat, per mitjà de negociacions vam recobrar la ciutat de Tarassona, perquè Gonzalo González de Lucio, cavaller natural de Castella, a qui el rei de Castella havia confiat la ciutat, ens la va lliurar sense cap impediment ni oposició. Resolta així aquesta qüestió, vam partir de la ciutat de Saragossa el dia 19 del mes de febrer, i vam anar amb la nostra gent d'armes a Magallón; d'allà ens vam encaminar cap a la ciutat de Tarassona, on vam entrar el dia 26 del mateix mes de febrer, poderosament amb totes les nostres tropes.

Després d'estar alguns dies a la ciutat de Tarassona, en vam partir el dia 16 de març i ens vam encaminar cap a Borja, on ens vam estar deu dies. I allà van venir a nós l'infant Ferrando i Bernat de Cabrera, amb molts altres que havien partit del setge d'Alfaro. Allà mateix vam donar llicència a alguns barons i cavallers per tal que deixessin de rebre un sou. Partint de Borja, ens vam dirigir a Saragossa, on vam entrar el dia 27 del mes de març. Trobant-nos en aquesta ciutat, va abandonar aquest món el noble Lope, comte de Luna, pel qual ens vam afligir, perquè era un servidor nostre molt proper, esforçat i poderós. Per continuar la guerra, vam partir de Saragossa i vam anar a Cariñena, on ens vam estar fins al dia 28 de maig, quan ens en vam tornar a Saragossa, on ens vam estar fins al 7 de juliol. Partint d'aquesta ciutat, ens vam encaminar cap a Barcelona, on vam arribar el darrer dia del mateix mes de juliol. I, per algunes notícies relatives a la guerra, vam partir de Barcelona i vam tornar a Lleida, on ens vam estar uns quants dies; un cop resolts els afers pels quals hi havíem anat, ens en vam tornar a Barcelona, on vam arribar el dia 6 de setembre següent. El mes de novembre vam trametre la nostra filla, la infanta Constança, per muller al rei Frederic de Sicília, cunyat nostre, amb vuit galeres i dues naus, de les quals va ser capità Olf de Pròixida.

Ens vam estar a la ciutat de Barcelona, administrant els afers dels nostres regnes, fins al dia 17 del mes de febrer de l'any de nostre senyor Déu 1361, que en vam partir i ens en vam tornar a Lleida, on ens vam estar uns quants dies. D'aquí vam anar a Saragossa, on vam arribar el dia 22 de març, i ens hi vam estar uns quants dies. Després vam partir d'aquí i vam anar a Calataiud, on vam arribar el dia 15 del mes d'abril següent i vam estar durant uns quants dies administrant els afers de la guerra, perquè el rei de Castella s'acostava amb tot el seu exèrcit a les nostres fronteres. I vam partir de Calataiud i ens en vam anar, amb totes les nostres tropes de cavall i de peu, a Terrer i, en el camp d'aquest lloc, vam acampar per reconèixer les nostres tropes i aplegar-les, perquè s'havia decidit que, un cop passada revista a les tropes, anéssim de seguida a instal·lar-nos al camp Alavés, que és més o menys a una llegua del castell i lloc nostre d'Ariza, que el rei de Castella tenia assetjat, per tal que l'endemà fóssim al setge d'Ariza per combatre amb el rei.

El rei de Castella, que sabia que hi anàvem i no volia presentar batalla, ens va trametre el cardenal Guillem, que va començar a negociar entre nós i ell, de manera que nós, per reverència de Déu i per honor de la Santa Església de Roma i del cardenal, que hi intervenia en nom seu, vam acceptar la pau, i a l'últim no es va produir la batalla. El dia 7 del mes de maig vam partir dels camps de Terrer i ens en vam tornar a Calataiud. Trobant-nos en aquest lloc, van venir missatgers del rei de Castella, que negociaven amb nós per mitjà del cardenal. Gràcies als consells de l'infant Ferrando, del comte de Trastàmara, de Pere de Xèrica i d'alguns altres nobles i homes savis del nostre consell, es va concedir la pau entre nós i el rei de Castella. També es va decidir que Bernat de Cabrera anés a aquest rei, que era al lloc de Deza, com a missatger nostre, amb alguns nobles i cavallers nostres, per complir i tancar els acords que s'havien pres entre nosaltres, els reis; va partir d'on

érem el dia 17 de maig. I aquest mateix dia, per mostrar el poder que Déu per la seva gràcia ens ha confiat, vam fer desfilar totes les nostres tropes de cavall i de peu, en les quals hi havia els infants Pere i Ramon Berenguer, oncles nostres, l'infant Ferrando, germà nostre, el comte d'Urgell, nebot nostre, el comte de Dénia i el comte de Prades, el comte de Trastàmara, Pere de Xèrica, el vescomte de Cardona, Pedro de Luna, el comanador de Montalbà i el mestre de Calatrava i molts altres barons, nobles i cavallers notables dels nostres regnes. I, feta la desfilada, el dia 18 del mateix mes de maig es va publicar i proclamar la pau entre nós i el rei de Castella.

El dia 20 de maig vam convidar el cardenal amb tots els seus acompanyants i li vam retre l'honor que li corresponia. I, com que la pau havia estat ratificada i publicada, per aturar les grans i innombrables despeses que ens havíem acostumat a fer per raó de la guerra i per la defensa dels nostres regnes, vam donar llicència i deixar de pagar el sou a Pedro de Luna, al comanador de Montalbà, al mestre de Calatrava i a Gonzalo González de Lucio. El dia 23 d'aquell mateix mes vam donar llicència a tothom per tal que deixés de cobrar un sou, atès que s'acabava la guerra. Resolts aquests assumptes, vam partir de Calataiud el dia 25 de maig i ens en vam anar a Cariñena, on vam estar fins al 19 de juny. I d'allà vam anar a Saragossa, on vam arribar el dia 20 del mateix mes. I allà vam fer parada per reforçar el regne d'Aragó fins al 19 de juliol, que en vam partir per anar a Barcelona, on vam arribar el dia 4 d'agost de l'any 1361.

Arribada de tropes franceses de mercenaris

Trobant-nos en aquesta ciutat, vam rebre la notícia que venien grans tropes de França per entrar al Rosselló. I nós, per oposar-nos-hi, vam fer convocar l'usatge *Princeps namque*. Vam partir de Barcelona el dia 22 del mes d'agost i vam anar a Girona, on s'aplegaven totes les hosts de Catalunya per entrar al Rosselló i presentar resistència. Tot i que les tropes del Rosselló amb els nostres oficials van oposar-s'hi com calia, tanmateix, nosaltres vam tirar endavant amb totes les nostres hosts i vam tenir notícia certa dels nostres oficials del Rosselló i de la vila de Perpinyà que totes aquelles tropes, assabentades de la nostra vinguda, se n'havien tornat. Llavors vam partir de Girona i ens en vam tornar a Barcelona, on vam arribar el dia 4 del mes de setembre següent. D'aquesta ciutat estant, vam conduir els assumptes dels nostres regnes i vam trametre al sant pare el noble Bernat de Cabrera com a missatger, amb diverses galeres que li vam fer armar, per tractar d'alguns afers nostres indispensables. A Barcelona mateix vam celebrar les festes de Nadal, en què va començar l'any de la nativitat de nostre Senyor 1362. Celebrades les festes, vam partir de la ciutat el darrer dia del mes de desembre, i ens vam encaminar cap a València, on vam arribar el dia 3 de febrer.

Desplaçaments de la família reial per fugir de la pesta

Trobant-nos en aquesta ciutat de València, Bernat de Cabrera, amb dues galeres, va venir de Castella, on havia anat per afers nostres, i va prendre terra el 21 de febrer. I l'endemà van venir de Castella el comte d'Osona i Bernat de Palou. Al cap d'uns quants dies vam partir de València i vam anar al lloc del Puig, on ens vam embarcar en aquelles dues galeres amb la reina, el dia 18 del mes d'abril, per dirigir-nos a Cotlliure. Partint del Puig, vam arribar a Peníscola. I, com que hi havia pesta al regne de València i també a Barcelona, se'ns van afegir i van embarcar en les nostres galeres el duc i l'infant Martí, fills nostres, perquè els duguéssim a Perpinyà, on ja havia passat la pesta. Vam continuar el nostre viatge passant per Barcelona, on no ens vam aturar sinó per proveir-nos de queviures. I el dia 28 d'abril vam arribar a Cotlliure, allà vam prendre terra i vam pujar a la vila de Perpinyà, on vam entrar el primer de maig de l'any 1362.

Ruptura de la pau i convocatòria de corts generals

Encara que ens pensàvem que el rei de Castella ens respectava la pau, la qual, tal com s'ha dit, va ser confirmada i publicada a Calataiud quan vam haver tornat dels camps de Terrer, tanmateix aquest rei, per la seva gran iniquitat, amb un vast desplegament de tropes, sense notificar-nos cap desafiament, va venir a assetjar Calataiud. D'això en vam tenir notícia, trobant-nos a la vila de Perpinyà, el dia 17 del mes de juny. I, un cop assabentats d'aquest fet, rebíem contínuament

d'Aragó, per correus i encara per altres persones d'aquest regne, notícies que deien que el rei de Castella assetjava amb molta força la vila de Calataiud. Bernat de Cabrera deia que no era veritat ni era possible, però nós, veient que la cosa era certa, a fi de posar remei al mal que s'acostava, vam partir de la vila de Perpinyà el 2 de juliol i ens vam encaminar cap a Barcelona, on vam arribar el dia 10 del mateix mes. I de seguida vam trametre el comte d'Osona amb altra gent de cavall vers Saragossa, on va trobar el noble Pedro de Luna amb alguna gent d'armes que tenia per posar al nostre servei, a fi que amb tots els barons i altres d'Aragó i amb l'infant Ferrando, que també hi era, s'enfrontessin al rei de Castella, que tenia assetjada Calataiud. Trobant-nos així a la ciutat de Barcelona, vam tenir notícia que la reina havia parit al castell de Perpinyà un infant que es va dir Alfons, el dia 12 de juliol de l'any 1362, a l'hora del toc de l'Ave Maria. Més tard, el dia 22 d'agost, ens va arribar notícia certa que el comte d'Osona i Pedro de Luna, amb alguns altres, havien estat empresonats pel rei de Castella al lloc de Miedes. I el dia 7 de setembre següent ens va arribar una altra notícia, que Calataiud s'havia retut al rei de Castella. Certament, els de Calataiud ja ens havien notificat el pacte que havien fet amb el rei, si nós no els socorríem.

Per algunes negociacions de pes, que aleshores havien tornat a començar entre nós i grans companyies de França, que esperàvem que ens ajudarien i que tindríem a sou, vam partir de Barcelona a correcuita el dia 13 del mes de setembre i vam prendre el camí de Perpinyà, on vam arribar el dia 16. Conclosos els afers per què hi havíem anat, vam partir de la vila de Perpinyà el dia 12 d'octubre i ens en vam tornar a Barcelona, on vam arribar el dia 24. I el dia 6 de novembre en vam partir i ens vam encaminar cap a Aragó. Vam arribar a Montsó, on havíem convocat corts generals de tots els nostres regnes el dia 15 de l'esmentat mes de novembre. I vam celebrar

aquestes corts per rebre consell i ajuda dels nostres súbdits per raó de la guerra que havia tornat a causa de la gran malícia del rei de Castella. Vam continuar les corts fins al dia 12 d'abril de l'any de la nativitat de nostre Senyor 1363. Ens van oferir grans sumes de diners per satisfer les necessitats de la guerra. Després d'aquest oferiment, vam llicenciar les corts i, d'acord amb aquells que eren a les corts, vam trametre els nostres missatgers a França, al comte de Trastàmara —que per raó de la pau que havíem fet al camp de Terrer se n'havia anat del nostre servei—, per demanar-li que tornés a servir-nos en la guerra. El comte va tornar a nós amb mil homes de cavall i mil de peu, quan érem a Montsó, i en vam partir el dia esmentat i vam prendre el camí de la ciutat de Saragossa, on vam arribar el dia 16 del mes d'abril. Després en vam sortir i vam visitar alguns llocs de les fronteres. I llavors vam tornar a la ciutat, on vam entrar el dia 10 de maig següent.

Desplaçament de la guerra al regne de València

Trobant-nos a Saragossa, vam rebre notícia certa que el rei de Castella tenia assetjada la ciutat de València. Nós, de seguida, vam decidir enviar-hi, amb cartes escrites de la nostra mà, Ramon de Vilanova, el nostre algutzir, per notificar-los que nós en persona els anàvem a socórrer i ajudar. I, com que calia confiar aquesta tasca a algú que ens fos fidel i sabés entrar a la ciutat, vam decidir trametre-hi l'esmentat Ramon, que per la gràcia de Déu se'n va sortir tan bé que, abans que el rei de

Castella s'acostés a la ciutat, ell ja era dins. El comte de Dénia i tots els altres que hi eren, quan van assabentar-se de la nostra vinguda, es van sentir molt confortats i alleujats. Vam partir, doncs, de Saragossa el dia 20 de maig i ens vam encaminar cap al regne de València. Quan vam arribar a la vila de Sant Mateu, vam aplegar totes les nostres tropes de cavall i de peu per anar a València i treure'n el rei, que la tenia assetjada tal com s'ha dit. Fent camí, vam arribar a l'hostal d'En Verdú el dia 5 del mes de juny següent. L'endemà vam partir amb totes les nostres hosts i vam anar al lloc d'Almassora. Després vam partir d'Almassora, vam anar a Borriana i vam fer instal·lar totes les nostres tropes als camps. A continuació ens en vam anar a Alcossaiba, d'on vam partir el dia 12 de juny i vam anar als camps de Nules, a prop de la font de la Llosa; i aquí esperàvem la batalla amb el rei de Castella, que era dins de Morvedre. Però, per algunes negociacions que es van fer entre nós i el rei de Castella, a través de l'abat de Fécamp, Bernat de Cabrera, el comte de Dénia i Francesc de Perellós, es va evitar la batalla, per bé que nós l'hauríem esperat al camp el dia que li havíem assignat. I nós, l'endemà després de dinar, vam partir del camp i ens vam tornar a instal·lar amb totes les nostres hosts a l'horta de Borriana, on vam estar fins al dia 9 del mes de juliol següent. I vam partir d'aquí i ens en vam anar a Castelló de la Plana.

Empresonament i mort de l'infant Ferran

A Castelló ens hi vam estar uns quants dies. I aquí vam rebre algunes queixes secretes de moltes intrigues que l'infant Ferrando, germà nostre, maquinava contra nós. Per evitar el gran dany que se'n podria derivar per a nós i els nostres regnes, vam celebrar el nostre consell secret amb alguns poderosos del nostre consell, i vam disposar que l'infant fos empresonat. Vam fer per manera que vingués a nós a Castelló, perquè ell s'allotjava amb la seva gent a Almassora. I l'infant va venir juntament amb el comte d'Urgell, amb el vescomte de Cardona, amb Don Tello, germà del comte de Trastàmara, i molta altra gent. Van entrar a la nostra residència solament els caps majors i van ficar l'infant en una cambra; quan hi va ser, li vam trametre els nostres algutzirs perquè li manessin de part nostra que es tingués per pres. Ell, furiós, menyspreant la nostra ordre, no es va resignar a ser empresonat, sinó que es va enfrontar amb fúria als algutzirs i va prendre les armes per defensar-se; es va alçar una gran cridòria i un gran avalot a la nostra residència, per la qual cosa nós, inflamats, vam cridar i manar que si no es deixava prendre, que morís, i tot seguit el van matar. I van morir amb ell Lluís Manuel, Diego Pérez Sarmiento i alguns altres. El comte d'Urgell i el vescomte de Cardona van quedar molt aterrits per aquest fet, se'ns van acostar i ens van demanar si els calia témer per les seves persones, i nós els vam respondre que no. Però el vescomte de Cardona va sortir de la nostra residència amb tot aquell aldarull que hi havia i va fugir amb els seus i no va tirar la regna fins que no va haver passat la barca d'Amposta, i encara va continuar fugint fins a Cardona. Trobant-nos així, es va moure un gran aldarull entre les tropes de l'infant i les tropes del comte de Trastàmara i les nostres tropes, que temien que no ens haguessin mort, i per això vam haver de pujar en un lloc elevat de la casa, on vam mostrar la nostra persona i els vam manar que no es moguessin. Llavors totes les tropes es van

contenir, perquè havien vist la nostra persona. Tanmateix, els va ser notificada la mort de l'infant Ferrando. I tots se'n van tornar a les seves posades, als llocs on acostumaven a estar-se; i nosaltres vam restar allà uns quants dies.

Després vam partir de Castelló el dia 20 de l'esmentat mes de juliol i en diverses jornades vam anar a la ciutat de Tortosa per prendre possessió de la ciutat, la qual, amb tot el marquesat, ens pertanyia a nós i a la nostra corona, pel vincle que es va incloure en la donació que el senyor rei Alfons, pare nostre, va fer a l'infant Ferrando de la ciutat i el marquesat. I els prohoms de Tortosa, quan se'ls va donar fe del vincle esmentat —encara que ho sabessin tan bé com nós—, ens van acceptar com a senyor seu natural i van sentir una gran alegria de tornar a la nostra corona, perquè, quan es va fer a l'infant la donació de la ciutat, en van quedar molt afligits i descontents i van ser forçats i amenaçats, i encara alguns dels més importants van rebre favors i gràcies per tal que hi consentissin, segons que ja s'ha explicat al primer capítol del present llibre, en què es relata que, quan érem infant, vam patir molts perjudicis i persecucions del senyor rei, pare nostre, que seguia els precs i les pressions de la reina Elionor, madrastra nostra i mare de l'infant esmentat.

Posats en ordre els afers d'aquesta ciutat, en vam partir i vam fer camí vers Aragó, visitant i reconeixent molts llocs de la frontera per fortificar-los de cara a la guerra. El dia 6 del mes de setembre de l'any 1363 vam entrar a la ciutat de Saragossa. Després d'estar-hi deu dies, en vam partir el dia 16 i ens vam posar en camí vers la vila de Perpinyà, passant per Montsó, Barbastre, Lleida, Cervera d'Urgell, Ripoll i Camprodon. Vam entrar a la vila de Perpinyà el dia 23 d'octubre i ens hi vam estar uns quants dies. El dia 30 del mateix mes vam partir de Perpinyà i ens en vam anar a Barcelona, on vam arribar el dia 10 de novembre i ens vam estar uns quants dies. En vam partir

el dia 10 de desembre següent i vam anar a Lleida, on vam celebrar les festes de Nadal en què va començar l'any de la nativitat de nostre Senyor 1364. El darrer dia del mes de desembre vam partir d'aquí i, aquell mateix dia, vam arribar a Montsó, d'on vam partir el 3 de gener. I vam encaminar-nos a Saragossa, on vam arribar el dia 9 del mateix mes, i en aquest trajecte es van separar de nós l'infant Pere, oncle nostre, i l'infant de Navarra, per anar a Osca a resoldre uns afers indispensables nostres i de la guerra.

Trobada amb el rei de Navarra i traïció de Bernat de Cabrera

El dia 5 del mes de febrer de l'any 1364 vam partir de la ciutat de Saragossa per reunir-nos amb el rei de Navarra i vam anar fins al lloc de Sangüesa, on ens vam trobar amb aquest rei el dia 23 de febrer. En aquest lloc només hi vam estar... dies, i en vam partir juntament amb el rei de Navarra per dirigir-nos a Sos, on vam estar junts fins al dia 2 de març, quan ell se'n va tornar a l'esmentat lloc seu de Sangüesa. I nós vam restar a Sos fins l'endemà, que en vam partir i vam prendre el camí d'Osca, on vam estar cinc dies. El dia 15 de març ens en vam anar a Almudèver, on ens vam trobar amb el rei de Navarra el dia 20 i vam estar junts tres dies.

Quan érem en aquest lloc i havíem d'anar a l'ofici de Divendres Sant, va córrer un rumor secret entre el rei de Navarra, el comte de Trastàmara i el comte de Dénia: els havien dit que aquell dia algun d'ells havia de morir. Ells, encara que

no dubtessin de nós, van voler esbrinar qui havia tramat aquest pla, i se'ns van acostar per dir-nos la sospita que tenien; i nós, com que no en sabíem res, ens vam esmunyir i vam demanar de què es tractava. Cadascun d'ells ens va dir que aquesta sospita l'havia suscitat Bernat de Cabrera. Nós, per provar el fet, li vam trametre un missatge per demanar-li que ens vingués a veure. Bernat va respondre als qui li havíem tramès que, per un gran mal que sofria en la seva persona, no ens podia venir a veure —fingint-se malalt, i no era veritat. Quan vam haver rebut la resposta, en presència del rei de Navarra i els comtes de Trastàmara i de Dénia, li vam trametre els nostres algutzirs perquè, de grat o per força, el fessin venir. I Bernat, veient que aquest fet no es podia amagar i que hi podia prendre mal, perquè no era possible donar cap excusa, va decidir fugir i, amb certs homes de cavall, va sortir d'Almudèver i va prendre el camí de Navarra. Quan els algutzirs van arribar a la seva posada per executar la nostra ordre, que el fessin venir davant nós de grat o per força, van trobar que havia fugit, i van tornar per dir-nos-ho. Vam manar que els algutzirs, amb tropes de cavalleria, el perseguissin i el portessin pres. Però, encara que es van afanyar diligentment, no el van poder atrapar perquè ja era dins els termes de Navarra. Després d'això, el rei de Navarra va partir de nós el dia 23 de març, i nós, aquell dia mateix, ens en vam anar a Sesa, on era la reina, muller nostra. I, certament, el rei de Navarra, quan va arribar a la seva terra, va fer capturar Bernat de Cabrera, i el va tenir pres a petició i requesta nostra, fins que al cap d'un cert temps ens el va retornar lliurant-lo al governador d'Aragó, que el va tenir pres fins al mes de juliol de l'any 1364, quan vam ordenar matar-lo, tal com s'explica més endavant en el present capítol.

El setge de la ciutat de València

Trobant-nos a Sesa, ens va arribar notícia de València: que era assetjada pel rei de Castella i estava en perill per manca de viandes. La notícia ens la va portar, de part de la ciutat de València, un frare predicador, bisbe electe del Marroc, que, així que va entrar a Sesa, va començar a cridar a plens pulmons: «Via fora, via fora, via fora!» Amb aquest mateix crit va entrar a la nostra residència, i cridava tant que no hi havia manera de fer-lo callar; llavors ens va suplicar humilment de part de la ciutat i dels seus habitants i encara de tot el regne de València, perquè aquella ciutat n'és el cap, que tinguéssim la mercè d'anar-hi personalment per deslliurar-la dels enemics que la tenien assetjada i privada de viandes. Quan vam sentir els crits i l'explicació que ens va fer el frare predicador, tots els nostres ulls, tant mentals com corporals, van arrencar a plorar. Moguts per aquesta raó, com a rei que estima de tot cor els seus súbdits, i desitjant l'alliberament de València —com per la gràcia de Déu es va produir—, vam partir de Sesa el dia 26 del mes de març de l'any 1364 i ens vam posar en camí vers Saragossa, i d'allà vam anar a Montalbà, després a Morella i a Sant Mateu i després a l'hostal d'En Verdú. I aquí, aquella nit, vam fer fer dalt de la muntanya un senyal de foc, perquè així ho havíem enviat a dir als de València. L'endemà ens en vam anar a l'horta de Borriana i d'aquí se'n va anar un escrivà de Don Tello al rei de Castella i li va dir que nós érem allà. En aquest lloc mateix, vam fer reconèixer a Ramon de Vilanova i a Pere de Màrgens, el nostre escrivà de ració, amb quines tropes comptàvem, i van trobar que en realitat només teníem mil set-cents vint-i-dos homes de cavall. I el rei de Castella en tenia sis mil. Tot seguit vam reunir el nostre consell per veure de quina manera havíem de fer camí cap a València. I van demanar si

aquí hi havia ningú del regne de València que sabés bé tots els camins, perquè poguéssim prendre una decisió més bona, i només hi havia Ramon de Vilanova i Pere de Centelles. Ramon de Vilanova va dir que l'avantguarda havia de partir de seguida, passades vespres, de manera que fos a primera hora de la nit a la barrera que el rei de Castella havia fet al riu de Morvedre, a prop de la mar, i que nós els seguíssim amb la resta de la gent, i així es va fer. Aquella nit ens van aconseguir allà el comte de Prades i el frare Guillem de Guimerà amb uns cinquanta homes de cavall. Així que vam arribar a la barrera, el rei de Castella hi va trametre ben bé tres mil homes de cavall per defensar-la; però els nostres, poc abans, ja se n'havien apoderat. Llavors ens acompanyaven: d'Aragó, Pero Ferràndez d'Híxar, que portava la bandera, i molts cavallers; de Catalunya no hi havia sinó el comte de Prades i el frare Guillem de Guimerà; de València, el comte de Dénia, el mestre de Montesa, Ramon de Vilanova, Pere de Centelles i Olf de Pròixida, que era a la mar amb les galeres. Tots els altres eren aragonesos, i de castellans hi havia el comte de Trastàmara i Don Tello, Don Sancho i els seus germans.

Quan va sortir el sol, amb la gràcia de Déu, ens vam aplegar tots al grau de Morvedre. I els de Morvedre, que ens van sentir, van fer grans fumades al castell perquè la nostra vinguda fos notificada al rei de Castella, que era al grau de València. I, així que va saber que havíem arribat, va ordenar llevar la seva host i va trametre soldats per guardar el pas on nós ja érem. Mentre n'esperàvem alguns que encara venien darrere nostre, aquí se'n van aplegar molts dels seus. Nós, pensant que allò no es podia resoldre sense batalla, vam fer acostar tota la nostra gent i els vam dir aquestes paraules:

—Bona gent, mai no ens ha agradat dir mal de ningú ni deshonrar-lo, però ara que veig que el rei de Castella i jo som davant el judici de Déu, jo dic que ell amb maldat i falsedat i

com a gran traïdor m'ha fet i em fa la guerra a la meva terra. I demano a nostre senyor Déu que avui, en aquest dia, em faci justícia, cosa que tinc ferma confiança que complirà. Ara us dic a vosaltres que us heu aplegat aquí amb mi, a vosaltres, castellans: sabeu que jo us he acollit al meu regne i he compartit els meus béns amb vosaltres, potser no tant com mereixeu i jo voldria, però sí tant com he pogut. I sabeu bé que no hi ha ningú de vosaltres a qui el rei de Castella, que és allà, no hagi mort el pare, el fill, el germà o un parent, i deshonrat mullers, filles o germanes, i pres tots els béns vostres i seus, i no us hagi donat a tots en general per traïdors. Per això us demano que avui tingueu presents les males obres que aquest rei us ha fet i les bones obres que jo us he fet. Però també us vull dir i pregar que, si entre vosaltres hi ha algú que té desig d'anar-se'n a l'altra banda, que se'n vagi ara, abans que comencem la batalla, perquè li donem llicència que se'n vagi, i no li serà tocat el cavall ni l'arnès. I val més que se'n vagi ara que si fes traïció un cop entaulada la batalla.

I tots a una veu van cridar:

—Com, senyor, anar-nos-en! A Déu no plagui que nosaltres us deixem, sinó que volem morir avui tots amb vós; i ara mateix ens donem tots per vassalls vostres i confessem davant Déu que seríem traïdors, falsos i heretges si féssim el contrari.

—Ara us dic als qui sou els meus vassalls naturals: recordeu els vostres avantpassats, quantes valeroses obres han fet amb els meus, i recordeu de qui sou fills, perquè jo bé recordo que sóc fill d'un rei dels més bons del món, i confio en la bondat de Déu, que ho mostraré avui, aquest dia. I us vull fer un prec: que jo sigui el primer a escometre a la batalla i que els peus de davant dels vostres cavalls no avancin els peus de darrere del meu cavall, perquè amb això ja en tinc prou.

I llavors els comtes de Trastàmara i de Dénia van dir:

—Senyor, no us volem fer aquest honor avui, sinó que farem tot el que puguem perquè ja sigui vençuda la batalla, si a Déu plau, quan vós hi entreu.

I, dites aquestes paraules, tota la nostra gent es va alegrar i es va abrandar al servei nostre i de la nostra reial corona.

Vam estar aquí durant dues hores, esperant si els altres volien combatre, i veient que ells no començaven la batalla, vam decidir fer camí cap a València. Com que cal passar un pont estret, els comtes de Trastàmara i de Dénia, que anaven davant, ens van enviar a dir que passéssim el pont i ells es quedarien al darrere. I nós els vam respondre que no ho faríem, que passessin ells primer. I altre cop ens van enviar a dir que passéssim i ells es quedarien al darrere, com era raonable. Nós els vam contestar, per última vegada, que de punt d'honor en sabíem tant com ells. Per això prometíem a Déu que, mentre faltessin cent homes de les nostres tropes per passar el pont, nós no hi passaríem. I d'aquesta manera vam anar tots cap a la ciutat de València. I Olf de Pròixida, amb sis galeres nostres, era a la mar, prop de la costa, fent el camí que fèiem nós, per tal que tinguéssim l'ajuda d'aquestes galeres.

El rei de Castella va deixar el grau de València i va pujar cap al camí general que va de Morvedre a aquesta ciutat, i se'n va anar de dret al castell de Morvedre. Així nós, amb la benedicció de Déu, de la Verge Madona Santa Maria i del benaurat sant Jordi, vam entrar a la ciutat de València, i tots aquells que hi eren ens van rebre amb gran alegria i gran goig per la misericòrdia que Déu ens havia fet a nós i a ells. I ens ensenyaven els pans d'arròs i de barreja d'altres cereals de què vivien, perquè no tenien blat. Amb aquest honor, goig i alegria, passant per la ciutat, tota la gent, plorosa de goig, de tant goig que tenia corria a besar-nos les mans i els peus, fins i

tot les faldes de l'armadura nostra i del nostre cavall. I, quan vam arribar dins la ciutat, vam reposar. De seguida vam tractar dels afers necessaris per a la guerra. Ens hi vam quedar fins al dia 3 del mes de maig següent.

Continuació de la guerra al regne de València

Quan feia tres dies que havíem entrat a la ciutat de València, havent sabut per alguns que havien estat presos sota el poder del rei de Castella que aquest rei havia dit que, si nós no haguéssim vingut com un almogàver, hauria combatut amb nós, vam decidir trametre-li de seguida un missatge a través d'un escuder que comandava Corbera i necessitava un salconduit nostre. Li vam atorgar el salconduit a condició que digués aquestes paraules al rei: que havíem sabut que ell havia dit que, si no fos perquè havíem vingut a València com un almogàver, hauria combatut amb nós; però ell sabia bé la nostra vinguda i no li calia buscar aquella excusa, de manera que, per tal que no tingués excusa, li garantíem que el dissabte següent nós seríem sens falta davant de Morvedre i que llavors no podria dir que havíem vingut com un almogàver.

Per això divendres vam partir de la ciutat de València i vam anar a l'alqueria de N'Esplugues, on vam dormir aquella nit amb la nostra gent. L'endemà vam partir de l'alqueria amb totes les nostres hosts i vam anar més enllà de la Barraca del Frare del Puig, que és al camí general, cap al lloc de Nostra Dona del Puig; vam estar aquí tot aquell dia i ens en vam

tornar a dormir al Puig. I l'endemà, que era diumenge, vam tornar cap a Puçol, esperant si el rei de Castella voldria sortir a combatre; li vam trametre dos presoners que li diguessin que l'esperàvem allà, però ell no ho va voler fer. I nós, veient que no volia sortir, ens en vam tornar a València.

Després, el dia 17 de maig vam partir amb tota la nostra gent i vam anar a Cullera, perquè havíem sentit que el nostre estol, del qual era almirall el vescomte de Cardona, per por de l'estol del rei de Castella, que era molt nombrós, havia entrat tot dins el riu de Cullera; i aquí vam estar uns quants dies per defensar el nostre estol. Trobant-nos així, l'estol del rei de Castella era a la boca del riu, esforçant-se per danyar el nostre estol si podia, però va trobar resistència i l'estol va ser ben defensat per les nostres tropes. Aleshores es va formar una gran tempesta al mar, de manera que l'estol del rei de Castella gairebé es va perdre. Passada la tempesta, el rei de Castella se'n va tornar a Morvedre i va fer reverència a l'església de Madona Santa Maria, amb un dogal al coll i en camisa i en calçons de roba interior, donant-li les gràcies per haver-se salvat del perill de la tempesta.

Nós vam tornar a València el dia 15 del mes de juny següent. I es va esdevenir que, per pagar la tropa del nostre estol, teníem gran manca de moneda, i sense diners els nostres soldats no podien complir el seu deure en els afers de la guerra. Per això, amb llicència del bisbe, ens vam apoderar de tota la vaixella de les esglésies, com ara retaules d'argent, creus, calzes, llànties, encensers i tota la resta de la vaixella d'or i d'argent que vam trobar als reliquiaris de les esglésies. La vam prendre i la vam repartir entre els nostres soldats. I, després de valorar la vaixella d'argent i d'or que havíem tret dels reliquiaris de les esglésies, al cap de poc temps vam compensar la pèrdua plenament.

Vam decidir sortir de la ciutat de València després de passar-hi uns quants dies. En vam partir el dia 24 de juny i vam anar amb totes les nostres hosts a Llíria per continuar la nostra guerra, i ens hi vam estar fins al darrer dia de juny. Vam obtenir la vila per mitjà de pactes que va fer amb nós Joan Alfons de Xèrica, que la tenia pel rei Pere, el 29 d'aquell mes. I en vam partir i vam anar al Puig. Vam partir d'aquest lloc amb totes les nostres hosts, ens en vam anar a l'horta de Morvedre, on vam mantenir el nostre setge, i vam fer parada aquí uns quants dies. Després vam traslladar el nostre setge a l'horta de Canet, a prop de la mar, que ja era el dia 12 de juliol. L'endemà en vam partir i, amb totes les nostres hosts, ens vam traslladar i vam acampar a l'horta de Borriana. Les nostres galeres ens seguien als indrets on anàvem i ens traslladàvem. Amb deliberació del nostre consell, i per afers molt necessaris, el dia 17 de juliol vam partir de l'horta de Borriana i ens vam embarcar a les galeres per anar a Barcelona, on vam arribar el dia 19 de l'esmentat mes de juliol.

La condemna de Bernat de Cabrera

Trobant-nos en aquesta ciutat, on hi havia la reina, muller nostra, vam celebrar un gran consell sobre les actuacions de Bernat de Cabrera, per qui ens consideràvem mal servits, com era el cas: sobre la seva anada al rei de Castella i sobre la seva fugida, quan se'n va anar d'Almudèver a Navarra, i sobre altres coses que ens havia fet i ens feia contínuament, per a gran minva i dany de la nostra persona i dels nostres regnes. Vam

decidir investigar aquests fets i vam reunir els nostres savis i alguns membres del nostre consell. Rebuts testimonis i altres proves suficients, vam considerar que Bernat de Cabrera era digne de mort i de perdre els béns. I vam declarar i voler, de ple acord amb el nostre consell, que perdés el cap i que els béns li fossin confiscats a favor nostre. I, com que Bernat estava pres a Saragossa, en poder del nostre governador, perquè ens l'havia lliurat el rei de Navarra, tal com s'ha explicat, nós vam escriure al nostre primogènit, el duc de Girona —procurador general dels nostres regnes i terres, que aleshores era a la ciutat de Saragossa duent a terme la nostra procuració—, que de seguida, vistes les nostres cartes, donés mort a Bernat, és a dir que a la plaça de la porta anomenada de Toledo li fes tallar el cap. I el nostre primogènit, complint la nostra ordre, va trametre Berenguer d'Abella, majordom i conseller seu, i Jaume Desmonells, savi en dret de Girona, vicecanceller, a Bernat de Cabrera perquè l'informessin del judici que li havíem fet. I ell, després de sentir-los, va dir a Berenguer d'Abella:

—Oh, noble Berenguer, moriré sense que em sigui concedit el dret de defensar-me, i jo per dret comú no hauria de morir fins que no s'examinessin les meves defenses!

Llavors Berenguer li va respondre amb aquestes paraules:

—Noble Bernat, és veritat o dieu veritat, però des que heu tingut poder en els afers del senyor rei, heu aplicat aquest costum, i així és just que us passi a vós això mateix que heu introduït aquí amb malícia, perquè a Aragó vau fer donar mort al fill del noble Joan Ximénez d'Urrea, quan l'infant Ferrando va ser vençut i pres a Épila per Lope de Luna, que s'afanyava per l'honor del senyor rei i del seu regne. Després, vau fer donar mort a Ramon Marquet, ciutadà de Barcelona, que el senyor rei va fer negar per la mort de Ramon Sentvicent, de la

qual era inculpat, i no se li va concedir defensa, si bé en va demanar i requerir.

Això era un dijous de l'esmentat mes de juliol, i l'endemà, divendres, van dur Bernat a la plaça i, a l'hora de tèrcia, públicament i en vista de tota la ciutat, a la mateixa plaça, li van tallar el cap. Als nostres pobles aquesta sentència no els va molestar gens, sinó que va semblar que els agradava, pensant els grans danys que per la seva mà havien vingut als nostres regnes, especialment pel que fa a la guerra de Castella. Després d'aquesta mort, vam adjudicar a la nostra cort tots els seus béns, com a béns confiscats per crim de lesa majestat. I, un cop enterrat el cos, ens en van trametre el cap, perquè així ho van decidir el nostre primogènit i els del seu consell.

Els moviments de tropes al voltant d'Oriola

Quan vam tenir notícia d'aquesta mort, vam decidir deixar Barcelona, d'on vam partir el dia 5 del mes d'agost de l'any 1364, i vam fer camí vers la ciutat de Saragossa, on vam arribar el dia 12 del mes esmentat. Trobant-nos aquí, vam tenir notícia del regne de València que el rei de Castella era a Elx, deliberant si assetjaria Oriola, per la qual cosa ens va caldre anar-hi. Per això vam partir de Saragossa el dia 17 d'octubre i vam fer camí passant per Montalbà, per Móra i per Sarrió, aldees de Terol, perquè Terol ja feia temps que s'havia lliurat al rei de Castella. Quan vam arribar a Móra van venir a nós dos homes de Castellfabib a dir-nos que el rei de Castella tenia assetjat aquest lloc, i que s'havia de lliurar en el termini de dos dies si no el

socorríem. Nós vam celebrar el nostre consell amb tots els barons i nobles que ens seguien, i vam decidir que, de seguida, amb tota la nostra gent, aniríem al castell a deslliurar-los del setge que aquell rei hi tenia, perquè no hi havia més de tres llegües de Móra, on érem, a Castellfabib. I, mentre ens preparàvem per satisfer el nostre honor reial, vam rebre una altra notícia: que el castell ja s'havia lliurat, sense esperar el termini, i que havia fet tractes. I ens va caldre abandonar el propòsit que teníem i vam haver de continuar el nostre camí. Partint del lloc de Móra, passant per Sarrió, vam baixar a Vilareal, on vam arribar el dia 17 del mes de novembre següent. En aquest lloc hi vam estar nou dies i el dia 26 en vam partir. I, passant per Xilxes, per Massamagrell i per Torrent, vam venir a Alzira, on vam arribar el dia 29 de novembre.

I aquest és el camí que vam fer per socórrer la vila d'Oriola, que estava en gran perill de perdre's, perquè es temia que seria assetjada pel rei de Castella, i el lloc estava mal proveït de viandes. Vam tenir amb nós tots els nostres barons i cavallers, tant del regne d'Aragó com del regne de València com de Catalunya, i altres tropes de peu i de cavall, per socórrer i deslliurar i fornir de viandes la vila d'Oriola. Els barons que ens acompanyaven eren l'arquebisbe de Saragossa, anomenat Lope de Luna, el comte d'Urgell, nebot nostre, el comte de Dénia i el comte de Prades, cosins nostres, el comte de Trastàmara, el mestre de Montesa i molts altres barons i nobles d'Aragó, de Catalunya i del regne de València. El rei de Castella, en assabentar-se que havíem anat cap a Oriola, va cuitar a oposar-se al nostre bon propòsit de socórrer la vila —com per la gràcia de Déu va succeir—, i es va instal·lar a Elx, que és a tres llegües d'Oriola. Vam partir d'Alzira el primer dia de desembre i vam anar a Gandia; l'endemà, vam partir i vam anar al lloc de Vilallonga. El dia següent vam anar a Llutxent, d'on vam partir el dia 5 del mes de desembre, sempre amb tota la nostra gent

d'armes, i vam anar a Alcoi. D'aquí vam partir el dia 8 i vam anar a un lloc anomenat Saix, a prop de Castalla. L'endemà vam partir de Saix després de passar-hi solament la primera part de la nit: havíem d'aprofitar el temps, perquè els dies eren curts i la jornada era de nou llegües; hauria estat un gran perill si no ens haguéssim afanyat així. Havent passat per Saix, doncs, ens vam instal·lar a l'horta de Favanella; i de Saix a Favanella hi ha nou llegües. Hi vam arribar cap al tard, que ja tocaven l'hora de retirar-se a reposar. Quan vam haver descavalcat, ens vam plànyer d'aquella jornada tan llarga que havíem fet, perquè en tota la jornada no havíem descavalcat, sinó que vam menjar sobre les selles nós i tota la nostra gent. I el comte de Trastàmara, quan vam haver descavalcat i ens vam ajeure en un llit per reposar, ens va dir aquestes paraules:

—Senyor, amb aquestes jornades els grans reis buiden els ulls als altres reis, enemics seus. I, en aquesta jornada, senyor, heu buidat al rei Pere de Castella l'ull dret i us heu mostrat rei i senyor per mantenir i defensar el vostre regne. I així, senyor, ara és hora de reposar i esbargir-vos, perquè heu obtingut l'honor que us correspon.

En el camí d'aquesta jornada, la terra que trepitjàvem era erma i deserta i plena de gran multitud de caça, en concret de perdius, conills i llebres. I es va esdevenir que, pel gran nombre de gent que venia amb nós, no es va aixecar caça de perdius ni de conills i llebres que no fos presa, tant pels grans crits i aücs com per l'execució que feia personalment la gran quantitat de gent de la nostra host. Així, segons que van considerar alguns, la nostra gent va agafar més de deu mil parells de perdius i cinc-centes càrregues de conills i llebres, que ens van proveir en abundància.

Després d'estar amb els comtes, vam sopar i ens vam ficar al llit per reposar i vam començar a dormir. Trobant-nos així, va venir En Miró amb tres bons homes d'Oriola per fer-nos

reverència de part de la vila, donant gràcies a Déu perquè ens havia dirigit a aquella contrada, i suplicant-nos que tinguéssim la mercè de deslliurar-los del rei de Castella, que amb molta gent s'havia establert a la vila d'Elx per assetjar Oriola. Nós, sentint enraonar els homes que havien vingut, ens vam despertar i vam voler saber qui hi havia, i ens van dir que En Miró amb tres més havia sortit d'Oriola i havia vingut a nós posant-se en gran perill. Nós en vam tenir un gran plaer i una gran alegria, i de seguida vam fer entrar En Miró i els altres davant nós, i aquí vam tenir amb ells una conversa que ens va plaure i ens va alegrar molt, perquè ens van fer saber que el rei de Castella ens presentaria batalla al camp de la Matança, per on havíem de passar de camí a Oriola. Aleshores van venir els comtes de Trastàmara i de Dénia i vam parlar del que havíem de fer l'endemà per deslliurar la vila del perill en què estava i per combatre amb el rei de Castella, si tenia el coratge de presentar-nos batalla. Segons les notícies certes que en teníem, ell era a Elx amb set mil homes de cavall i amb més de quaranta mil de peu, i cada dia li augmentaven les tropes, perquè de tot el regne de Múrcia i d'altres parts pròximes del seu regne venia contínuament molta gent.

L'acord que vam prendre amb els comtes i alguns altres del nostre consell que s'hi van afegir va ser que, amb la gràcia de nostre senyor Déu, a l'hora de l'alba, al primer toc de la nostra trompeta tothom es preocupés de reconèixer totes les bèsties, referrar-les i donar-los civada, a la segona trompeta tothom esmorzés, a la tercera tothom examinés i prengués les armes i, al quart toc de trompeta, tothom estigués muntat a cavall i seguís la nostra bandera. Això va ser a l'hora de tèrcia; tot es va fer tal com s'havia acordat i, amb la gràcia de nostre senyor Déu, vam començar a caminar. A la nostra avantguarda hi havia els comtes de Trastàmara i de Dénia. La nostra host tenia gairebé tres mil homes de cavall i, de peu, més de setze mil. I

nostre senyor Déu havia fet néixer tant de coratge en tota la nostra gent que tots anaven molt alegres i contents, especialment perquè es pensaven que podrien combatre. Quan vam haver baixat tota la costa i vam ser al gran camp anomenat de la Matança, on, segons les cròniques antigues, han tingut lloc moltes grans batalles de grans reis, nós ens vam aturar amb totes les nostres tropes i vam veure a prop nostre un penó del rei de Castella amb mil homes de cavall, que en cap moment no es van moure d'allà. Nós vam estar així ben bé quatre hores, amb les nostres línies de batalla ordenades, esperant si el rei de Castella tenia desig de venir a nós, que li havíem preparat la batalla en aquell camp. Al pendís de la costa ens havien vingut trenta homes de la cavalleria lleugera del comte de Trastàmara que deien que havien descobert els passos i vist tota la host del rei de Castella, que venia cap a nós, cosa que ens va plaure molt; però Déu no va voler que es produís. Aturats així al camp, perquè no volíem entrar a Oriola, esperant el nostre enemic com correspon al nostre honor, per si volia venir, se'ns van acostar els comtes de Trastàmara i de Dénia i van dir:

—Senyor, vós heu complert el que correspon al vostre honor, i ara ja és hora que aneu a Oriola i us instal·leu a la seva horta, perquè més valdrà que hi aneu a una hora convenient que no pas més tard.

Nós encara vam estar aturats ben bé una hora; després vam continuar la nostra anada i a plena llum del dia ens vam instal·lar a l'horta, i el rei de Castella no es va preocupar de venir a nós, sinó que aquells mil homes de cavall que hem esmentat més amunt se'n van tornar a Elx. Segons que ens van contar persones dignes de fe, el rei de Castella, aquell dia que vam ser al camp, va sortir amb totes les seves tropes de cavall i de peu fora d'Elx, ordenant les línies de batalla per venir al camp on ja érem nós. Ordenades les seves tropes, en veure'ns al

camp —perquè ens vèiem els uns als altres—, es va apartar i va voler tenir consell amb alguns dels seus vassalls sobre la batalla, i va cridar els mestres i alguns altres barons i cavallers savis i antics de Castella, gairebé en nombre de quaranta. Trobant-se així apartats, va dir-los aquestes paraules:

—Jo us he fet aplegar aquí per tenir consell amb vosaltres. Què us sembla lluitar amb el rei d'Aragó, que, com sabeu, és a prop nostre i tenim per cert que avui serà a les contrades d'Oriola amb el seu exèrcit?

Aquells que eren amb el rei, mirant-se els uns als altres, van fer un senyal al mestre de Santiago, que era a prop del rei; era germà de Dona María de Padilla, que el rei tenia per amiga, i s'atrevia a dir més que els altres el seu parer o consell al rei de Castella. I va respondre:

—Senyor, fa molt de temps que Déu ha fet repartiment entre la casa de Castella i la casa d'Aragó de tal manera que, si del regne de Castella se'n feien quatre parts i en donava una, donaria més terra que no en té el rei d'Aragó, i el seu governant encara seria un gran rei. I Déu sap que sou un dels tres reis del món dels cristians, i si deia que sou el més gran crec que no mentiria; per això considero que vós, senyor, amb el vostre exèrcit, heu de presentar batalla al rei d'Aragó, i tingueu per cert, senyor, que en aquest dia d'avui vencereu el rei d'Aragó i les seves tropes i sereu rei de Castella i d'Aragó i, si plau a Déu, després, emperador d'Espanya.

Quan el mestre va haver acabat de parlar, el rei de Castella es va girar cap als altres mestres, barons i cavallers que havia apartat i en va voler saber l'opinió; i tots, en conclusió, van lloar i confirmar tot això que havia dit el mestre de Santiago.

El rei de Castella, després de sentir la resposta dels mestres i els altres que havia fet reunir aquí, va dir a grans crits:

—Hi ha cap noi que tingui un pa, aquí?

Dit això, va venir un noi i li va portar un pa; i el rei de Castella el va agafar i va dir aquestes paraules o semblants:

—Em sembla que vosaltres esteu tots d'acord que jo presenti batalla al rei d'Aragó, i jo dic en veritat que, si prengués amb mi els que el rei d'Aragó té amb ell i els tingués per vassalls i naturals meus, sense gens de por lluitaria contra tots vosaltres i contra tot Castella i encara contra tot Espanya; i, perquè sapigueu en quina consideració us tinc, aquest pa que tinc a la mà em penso que atiparia tots els homes lleials que hi hagi a Castella.

Dites aquestes paraules, el rei de Castella se'n va tornar a Elx amb totes les seves tropes de cavall i de peu, i les hi va fer instal·lar. I, essent aquí, alguns cavallers li van dir que Castella no havia patit mai un deshonor tan gran com aquell dia, perquè s'havien retirat.

—I doncs —va dir el rei—, què aconselleu?

I ells van dir:

—Senyor, us aconsellem de totes les maneres del món que demà de bon matí aneu a combatre amb el rei d'Aragó.

I el rei va respondre:

—Ha, quin bon consell!

I va agafar un tros de pa amb la mà, perquè llavors sopava, i va dir:

—Amb aquest tros de pa que tinc a la mà atiparia tots els homes lleials que hi ha a Castella.

Partint d'aquí vam anar a l'horta d'Oriola, on vam arribar el dia 11 de desembre. I la gent d'Oriola, en veure'ns, van tenir una gran consolació i un gran goig i amb llàgrimes als ulls s'alegraven de la nostra vinguda. Vam estar amb ells sis dies i vam fornir el lloc de viandes i d'altres coses necessàries que havíem fet venir amb alguns vaixells al cap de Cerver. Posada la vila en ordre, en vam partir el dia 17 i amb tota la nostra gent

d'armes vam anar al riu Chícamo. L'endemà en vam partir i vam anar a les Salines; el dia següent, vam prendre el camí d'Ontinyent —i les tropes del rei de Castella es movien al nostre voltant, però no gosaven acostar-se'ns—; i, el dia següent del mes esmentat, que era el 21, vam tornar a Xàtiva. Després vam partir de Xàtiva i ens en vam anar a Alzira. L'endemà va ser la vigília del Nadal en què va començar l'any 1365, i vam entrar a la ciutat de València, on vam passar les festes de Nadal. En aquest camí que fèiem des d'Oriola, el rei de Castella ens va trametre uns tres mil homes de la cavalleria lleugera de les seves tropes, que, després que vam entrar al pinar anomenat Villena, no es van apartar de la vista de la nostra host fins que no vam entrar als nostres regnes. I, encara que li vam trepitjar part de la seva terra, anant i tornant pel camí, no va tenir el coratge de plantar-nos cara. Nós, així mateix, anàvem sempre en ordre de batalla, amb les nostres línies de batalla distribuïdes, preparats per atacar, si el rei hagués tingut coratge d'atacar-nos.

Nova convocatòria de corts catalanes

El primer dia del mes de gener del 1365 vam partir de la ciutat de València i ens en vam anar al Puig amb totes les nostres hosts i amb tots els barons i cavallers i altres tropes de cavall. L'endemà en vam partir i ens en vam anar a Borriana. I, com que havíem convocat corts als catalans a Tortosa, vam partir de Borriana i després de diverses jornades vam arribar a aquesta ciutat el dia 5 de gener. A les corts vam declarar que

necessitàvem ajuda dels nostres súbdits, perquè la nostra terra es perdia de dia en dia i, sense una gran ajuda dels nostres súbdits, no ens podíem defensar. Tots aquells que eren a les corts generals de Catalunya tenien gran compassió de nós, que som el seu senyor natural, per això van fer un esforç, amb gran valentia, i ens van atorgar disset milions de moneda, que calia pagar en el termini dels dos anys següents. Amb aquesta ajuda, i primerament amb la de nostre senyor Déu, junt amb el que ens van atorgar els regnes d'Aragó i de València, vam tenir abundància de moneda, que ens va bastar per a la guerra, de manera que el rei de Castella, l'any següent, tal com es contarà, va perdre tots els seus regnes i en va ser desposseït i foragitat. Nós vam recobrar tota la terra nostra que ens havia pres amb malícia i injustícia, perquè el que ens havia pres dels nostres regnes d'Aragó i de València era més que tot Aragó o tot el regne de València.

Recuperació de diversos llocs del regne de València

Un cop llicenciades les corts, vam partir de Tortosa el dia 20 del mes de febrer i ens en vam anar a Sant Mateu, on ens vam estar set dies, i on vam aplegar tota la nostra gent per assetjar Morvedre i recuperar els castells d'Artana, Serra, Sogorb i Torres Torres, perquè tota aquella terra s'havia perdut juntament amb Xèrica i Terol i gran part dels llocs de les nostres fronteres. I adés érem al setge de Morvedre, adés als altres llocs esmentats, fins que ho vam haver recuperat tot, de

Sogorb ençà cap a València. I finalment vam estar més de sis mesos al setge de Morvedre fins que ens en vam apoderar, i se'ns van lliurar amb certs pactes que es van tractar entre nós i el prior de Sant Joan, que comandava la fortalesa i el lloc en nom del rei de Castella. Nós vam entrar a Morvedre poderosament el dia 14 del mes de setembre de l'any 1365. I és cert que, mentre manteníem el setge, van venir de les ciutats de Barcelona i de Mallorca moltes naus armades i fornides de molta gent destra en els afers de la mar, per oposar-se a l'estol del rei de Castella; amb l'ajuda d'aquest estol i de la gent d'armes que hi va venir, Déu ens va concedir la gràcia de recuperar Morvedre, que se'ns resistia molt, perquè els camins públics d'Aragó i de Catalunya no podien arribar a València per l'oposició d'aquest lloc que ens era rebel. Després d'estar uns quants dies a Morvedre, vam anar a la ciutat de València, on vam entrar el dia 21 de setembre.

Trobant-nos a la ciutat de València, veient que els homes del lloc de Morvedre ens havien estat rebels, d'on s'havia derivat un gran dany per a nós i els nostres regnes, especialment el regne de València, vam pensar que aquesta malvestat i rebel·lió no havia de passar sense un gran càstig. I després de moltes converses sobre això, vam pronunciar la sentència que Morvedre d'aleshores endavant no tingués títol ni actes de municipi com tenia abans; els vam revocar a perpetuïtat i vam fer tornar aquest lloc a la categoria de carrer de València, i que el regissin i l'administressin els nostres oficials d'aquesta ciutat, tal com aquells oficials i els jurats ho ordenessin per sempre més. I vam atorgar aquest privilegi perpetu a la ciutat de València. Després d'uns quants dies vam anar a Morvedre per posar-hi ordre, i fet això vam tornar a la ciutat de València, d'on vam partir el dia 20 d'octubre. Vam dirigir-nos a la ciutat de Barcelona, on vam haver d'anar necessàriament pels afers de la guerra. Hi vam entrar el darrer dia de l'esmentat mes

d'octubre de l'any 1365. Quan vam partir de la ciutat de València, vam deixar com a lloctinent nostre al regne de València el comte d'Urgell, el nostre nebot, que amb diverses tropes de cavall i de peu va anar a assetjar el lloc de Sogorb, el qual en aquell setge se'ns va lliurar.

La vinguda de les grans companyies de França

Quan érem a la ciutat de Barcelona, vam decidir reprendre les negociacions iniciades en el passat per tenir companyies vingudes de França que, a sou de la nostra cort, fessin la guerra juntament amb la gent dels nostres regnes contra el rei de Castella, que ens havia perseguit i desheretat de molta terra durant els nou anys que havia durat la guerra. I es va aconseguir un acord gràcies a les negociacions de l'infant Pere, oncle nostre, que havia pres l'hàbit de Sant Francesc i ja era a la cort de Roma de la ciutat d'Avinyó, i a la intervenció de Francesc de Perellós, camarlenc nostre, que havíem tramès a França. Amb el consentiment del sant pare i del rei de França, es van contractar moltes tropes de cavalleria, que havien de ser amb nosaltres a la ciutat de Barcelona el mes de desembre següent, en què va acabar l'any 1365 i va començar el 1366. A aquestes companyies contractades el sant pare els va donar cent mil florins d'or i el rei de França cent mil florins d'or més. I aquest pagament, el sant pare i el rei de França el van fer per fer fora del regne de França i de la contrada d'Avinyó aquelles companyies, perquè eren en tan gran nombre que destruïen tot

França i també tota la zona d'Avinyó. I nós, semblantment, els vam donar cent mil florins d'or a més del pillatge que poguessin fer per les nostres terres, amb la condició que no combatessin llocs ni fortaleses dels nostres regnes.

Resolts aquests afers, les companyies van ser amb nós a la ciutat de Barcelona per les festes de Nadal en què va començar l'any 1366. El cap de les tropes va ser Bertrand Du Guesclin, cavaller francès, i l'acompanyava, per ordre del rei de França, el seu senescal. També hi havia un cavaller anglès, anomenat Hugh de Calveley, el comte de la Marche i un altre cavaller, anomenat el Cavaller Verd, i diversos altres cavallers, molt notables i assenyalats. Els vam oferir un convit general el dia primer de gener, que és anomenat Ninou: al nostre gran palau, a la sala general, ens vam entaular i ens vam posar, a la dreta, Bertrand Du Guesclin; a l'esquerra, l'infant Ramon Berenguer, oncle nostre; després, el senescal de França i el noble Hugh de Calveley i, a la fi de la nostra taula, el Cavaller Verd. Per tot el palau major, i per altres cases i sales del palau, es van disposar moltes taules on es van fer seure totes les tropes convidades, que van ser servides amb honor i abundància. Transcorreguda la jornada, els convidats van tornar als seus allotjaments, on van ser acollits com esqueia. Totes les altres companyies que havien vingut amb ells eren a les contrades del Vallès i del Llobregat, i s'hi van estar vuit dies per fornir-se d'armes i de moltes coses que els eren necessàries. Passats els vuit dies, les vam apressar perquè comencessin a avançar, prenent el camí d'Aragó.

Recuperació de les terres de Pere el Cerimoniós

Després que van partir les companyies, nós vam sortir de la ciutat de Barcelona el dia 21 de gener i ens en vam anar a Tarragona, on vam estar uns quants dies, perquè l'esmentat Bertrand va tornar a nós; per algunes necessitats que tenia, li vam haver de pagar deu mil florins d'or a més dels cent mil florins que ja li havíem donat, i se'n va tornar a la seva gent, que feia el camí d'Aragó. Nós, quan Bertrand ja se n'havia anat, vam partir de Tarragona el dia 6 del mes de febrer, i vam prendre el camí de Saragossa, on vam arribar el dia 13. Trobant-nos en aquesta ciutat, vam haver de procurar moneda al comte de Trastàmara i a alguns altres que havien d'entrar amb les companyies a Castella. Hi havia molts estrangers en aquestes companyies, a més de les nostres tropes, que hi eren totes, i es negaven a entrar-hi. Nós, per accelerar l'entrada i eliminar tot perill que es pogués derivar de la multitud d'estrangers, vam fer que Hugh de Calveley, amb la seva host d'anglesos, entrés primer a Castella per les fronteres de Borja i de Magallón, on hi havia el mestre de Santiago amb quatrecents homes de cavall, els quals, per l'entrada del noble Hugh, van abandonar els castells de Borja i de Magallón i van fugir a Castella —i d'això en vam rebre notícia certa. Quan ho van saber Bertrand Du Guesclin, que era principal i cap major de totes les companyies, i el comte de Trastàmara, que esperava successió al regne de Castella, van sortir de Saragossa amb vigor i rapidesa i van entrar a Castella; i, abans que passessin cinquanta dies, tota la terra va ser presa i ocupada per les grans companyies: van prendre les ciutats de Burgos i de Toledo i tots els altres llocs i terres de Castella fins a Sevilla, on van encerclar el rei de Castella, que, per un avalot de les seves

mateixes tropes, va haver de fugir amb dues galeres de la ciutat de Sevilla i se'n va anar a Bordeus, que és del rei d'Anglaterra, com a rei desheretat. En aquestes galeres el rei s'emportà part del tresor que tenia al seu alcàsser de Sevilla.

I la recuperació de les nostres terres es va fer d'aquesta manera: el rei de Castella, sabent el gran nombre de gent d'armes que venia de França, i també la multitud de la nostra gent d'armes, que així mateix estava preparada per entrar a Castella juntament amb aquelles tropes, va trametre cartes especials a tots els seus servidors i homes d'armes de la seva nació que havia deixat a les ciutats i els llocs nostres que ocupava als regnes d'Aragó i de València, manant-los i pregant-los que de seguida i sense gens de trigança anessin a trobar-lo a Toledo, on tenia gran necessitat del seu servei; i en aquelles cartes els ordenava que destruïssin, arrasessin i calessin foc a tots els llocs i fortaleses que abandonarien. Però, com que contra Déu no hi ha saviesa humana que valgui, Déu no els va permetre de fer estralls als llocs que van abandonar, per bé que en algun indret ho intentessin, perquè la nostra gent és tan lleial a la nostra senyoria reial que, veient la destrucció d'aquell rei, de seguida es van lliurar a nós i a la nostra senyoria, i van tornar a ser com abans vassalls naturals nostres, com avui ho són i ho seran, si plau a Déu, sempre més.

Nós, pocs dies després de rebre la notícia que el rei de Castella havia fugit, desheretat dels seus regnes, vam anar a Calataiud, on ens van rebre tots els habitants amb gran alegria, perquè s'havien deslliurat del poder d'un senyor estrany i havien tornat al seu propi senyor natural. I, com que el rei de Castella havia concedit privilegi a Calataiud, per les súpliques dels jurats i prohoms d'aquest lloc els vam atorgar el privilegi que en endavant fos i s'anomenés ciutat, gaudint dels privilegis que ha de tenir tota ciutat. Així mateix se'ns va lliurar Terol, i de manera semblant els vam atorgar privilegi de ciutat. La vila

de Daroca no s'havia lliurat al rei de Castella, tot i que la hi va convidar ell mateix, que hi va anar personalment amb totes les seves tropes; la vila es va defensar esforçadament i com pertoca a bons servidors nostres, per bé que una gran part de les aldees de la vila van ser preses i malmenades per aquell rei, i per això la vam equiparar a Calataiud i Terol, de manera que Daroca fos ciutat, i d'aquella hora ençà totes tres han estat i són avui ciutats. I, certament, a Calataiud, Terol i altres llocs que el rei de Castella tenia sota el seu poder, vam trobar abundants provisions de viandes i d'armes que aquest rei hi havia fet entrar, i encara ginys, catapultes i altres màquines per atacar fortaleses. També vam trobar grans construccions, molt notables, per fortificar les ciutats, com ara torres, murs i valls i, a més, cisternes i pous secrets perquè, si mancava l'aigua, les ciutats no es poguessin perdre. I aquest rei havia posat nom i títol a tota la terra que ens havia pres, tant al regne d'Aragó com al regne de València: Castella la Nova, però, per la gràcia de nostre senyor Déu, el títol va durar poc, perquè posseïa amb títol injust tot allò que ens havia pres.

L'ascens d'Enric de Trastàmara al tron de Castella

El comte de Trastàmara, quan es va haver ensenyorit de tota la terra de Castella amb l'ajuda de Bertrand Du Guesclin, que l'acompanyava amb tot el poder de les grans companyies, va aconseguir, amb la voluntat dels barons i vassalls de la casa de Castella o de la majoria d'ells, de ser elegit rei de Castella, i així

es va fer. Per aquesta raó va anar a Burgos, on va ser coronat, perquè en aquella ciutat acostumen a coronar-se els reis de Castella. I, celebrada la coronació, ens va requerir que féssim complir el matrimoni que havíem acordat en temps passats entre la nostra filla, la infanta Elionor, i l'infant Joan, fill primogènit d'aquell rei Enric de Castella. El matrimoni es va tractar quan érem a Sesa, a Aragó, amb coneixement i consell del rei de Navarra, que aleshores era amb nós durant la guerra. Nós vam consentir a fer aquest matrimoni, però forçats, perquè sabíem i estàvem segurs que el rei Pere de Castella havia recorregut al rei d'Anglaterra i que, amb l'ajuda d'aquest, el príncep de Gal·les, fill primogènit seu, aniria a Castella amb el rei Pere, amb molta gent d'armes d'Anglaterra, per desheretar el rei Enric del regne de Castella, que havia ocupat i pres, tal com de fet es va produir. Però el rei Enric ens va requerir que es consumés i complís el matrimoni, i nós, volent observar allò que havíem promès, vam trametre a Castella la infanta, filla nostra, i la hi va acompanyar l'arquebisbe de Saragossa, anomenat Lope de Luna, amb altres persones que nós pel nostre honor hi vam trametre. I no va passar gaire temps que el rei Pere i el príncep de Gal·les, amb les seves tropes, van entrar a Castella i van combatre amb el rei Enric, que va ser vençut i desbaratat al camp de Nájera i va fugir cap a França. En aquesta batalla es van fer molts presos, tant de gent de la nostra nació com de gent de Castella, entre els quals hi havia el comte de Dénia, el mestre de Calatrava, Bertrand Du Guesclin i molts de la seva tropa i d'altres. L'arquebisbe de Saragossa, que era a la ciutat de Burgos, rebuda la notícia de la batalla, va fugir amb la infanta, filla nostra, i també amb la reina de Castella, muller del rei Enric, i amb l'infant Joan, primogènit seu, i amb una filla que tenien. La infanta, filla nostra, es va quedar amb nós, i la reina, amb els seus infants, se'n va anar a França a la vora del seu marit, el rei Enric.

El rei de França va donar mitjans de subsistència a Enric, el qual, aconsellat per aquell rei, va intentar tornar al seu regne, que havia perdut, i s'hi va emportar molta gent destra en les armes de França, com ara Bertrand Du Guesclin, que ja havia estat al nostre servei quan el rei Pere va ser desheretat. Va prendre el camí de les muntanyes de Jaca i va entrar per la part d'Almazán. Com que nós estàvem en tractes amb el rei Pere després que havia recuperat el seu regne, vam donar ordre que els nostres llocs d'Aragó que feien frontera amb Castella cridessin a les armes, perquè aquelles tropes passaven contra la nostra voluntat pels nostres regnes i terres. Tanmateix, el rei Enric va recuperar la ciutat de Burgos i aleshores va posar setge a Toledo. Després d'un setge de mig any, la va recuperar i, a continuació, va anar cap a Sevilla, on sabia que hi havia el rei Pere. La terra era favorable a Enric pel mal tracte que els donava el rei Pere, que, si era dolent en el seu primer regnat, encara va ser pitjor un cop recuperada la seva terra. I es va esdevenir que el rei Pere va presentar batalla contra el rei Enric a prop del castell de Montiel; en aquesta batalla Pere va ser derrotat i es va ficar dins el castell. D'allà estant, va fer tractes amb Bertrand Du Guesclin, que li va donar la seva paraula que no l'havia de témer. El rei Pere va sortir del castell, confiant en la paraula que li havia donat Bertrand, però quan va ser fora i anava a concloure els tractes, en presència de Bertrand, alguns homes van llançar-se contra seu i el van prendre. I el rei Enric, sabent que tenia a les seves mans el rei Pere, va anar a la casa on el tenien i va intentar matar-lo. Pere va defensar-se i, finalment, els qui acompanyaven el rei Enric el van matar. Un cop mort, li van tallar el cap, que el rei Enric va fer portar a Sevilla. I amb això va acabar la guerra dels dos reis, i el rei Enric va quedar senyor i rei del regne de Castella.

El matrimoni de la infanta Elionor

Quan el rei Enric es va consolidar al seu regne, ens va requerir el matrimoni de la infanta, filla nostra, amb l'infant Joan, fill seu primogènit. Nós, abans de trametre-hi la infanta, volíem que el rei Enric complís certs acords que hi havia entre ell i nós, els quals havia de complir així que prengués possessió del seu regne: ens havia de lliurar nombrosos llocs que eren a les fronteres de Castella amb el nostre regne d'Aragó, com ara Molina amb les seves aldees, Almazán, Sòria i Conca i, a les fronteres del regne de València, Requena i Moia, i alguns altres llocs. Quan li vam requerir que complís el que ens havia promès, va respondre que per corts generals s'havia acordat i forçat que no ens fos donat ni lliurat cap lloc de Castella, perquè deien que seria gran minva i gran perjudici del regne, però que ens donaria diners, i així es va haver de fer: en tres pagues en vam rebre cent vuitanta mil florins d'or d'Aragó o altres monedes equivalents als florins.

Com que el rei de Castella ens requeria contínuament el matrimoni de la nostra filla, encara que ens disgustés molt, vam haver-lo de fer, perquè en aquell temps hi havia tropes estrangeres del regne de França preparades per atacar-nos, i, així mateix, als nostres regnes hi havia mortaldats i fams; per això vam haver de complir la voluntat d'aquest rei. En aquell temps se n'havia anat d'aquest món la reina Elionor, muller nostra i filla del rei de Sicília. Vam trametre la nostra filla, acompanyada de prelats, barons i cavallers, com corresponia a la nostra dignitat reial, però per ordre de Déu no va viure gaire més i va morir, deixant dos fills, dels quals el primogènit és jurat primogènit de Castella i és net nostre.

I amb això ha tingut fi i terme el sisè capítol, que tracta de la guerra de Castella.

Conclusió

Aquí acaben els fets del sisè capítol, que conté tots els afers de la guerra que vam tenir amb el rei de Castella, de nou anys i mig de durada, i que declara tot el que va succeir entre nós i els nostres vassalls i la nostra gent, d'una part, i el rei de Castella i els seus vassalls, de l'altra. Encara que s'hi produïssin diversos fets d'armes i morts de persones i ocupacions de llocs, tanmateix, a la fi de la guerra, el rei de Castella, per judici de Déu, que abaixa l'orgull i exalça la humilitat, va ser condemnat dues vegades a perdre els seus regnes. I la darrera vegada que va perdre els seus regnes va perdre la vida i va ser escapçat per mà del seu enemic, el rei Enric, germà seu, com es mereixia, perquè tota la seva guerra va ser injusta i maliciosa des del primer dia que va començar fins a la fi; tantes i tan diverses van ser les seves crueltats i les morts que donava i els desmembraments que infligia a la nostra gent quan no es volien lliurar de seguida a la seva senyoria, perquè no perdonava a ningú ni pel sexe ni per l'edat.

ARBRE GENEALÒGIC DE LES DINASTIES DE CASTELLA-LLEÓ I DE CATALUNYA-ARAGÓ

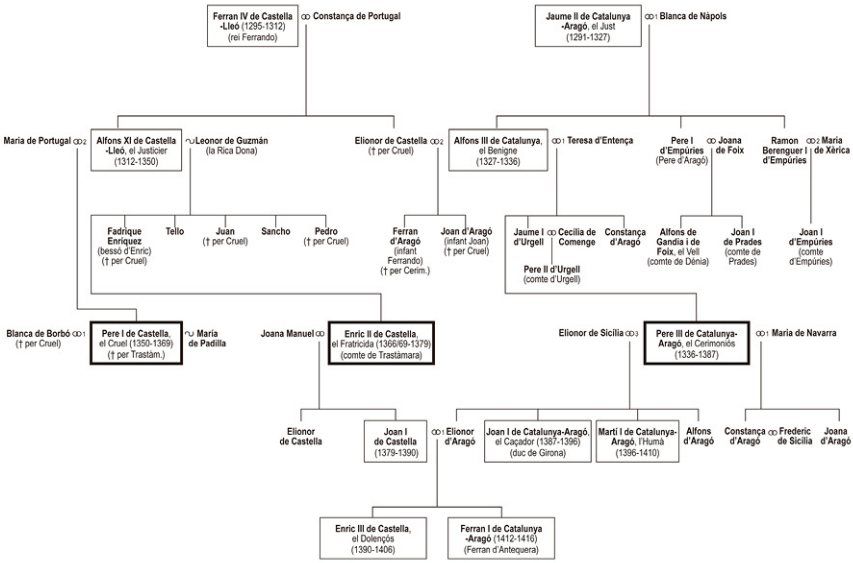

Reis

Reis protagonistes de la guerra

Matrimoni (1, primeres núpcies; 2, segones; 3, terceres)

Relació extramatrimonial

Entre parèntesis:
Anys de regnat
Denominació emprada pel Cerimoniós o denominació alternativa
(† per Cruel) Assassinat per ordre de Pere el Cruel
(† per Cerim.) Assassinat per ordre de Pere el Cerimoniós
(† per Trastàm.) Assassinat per ordre d'Enric de Trastàmara

Noms segons la *Gran Enciclopèdia Catalana*.
No es consignen tots els descendents, sinó solament els que apareixen a la crònica.
No sempre s'ha pogut respectar l'ordre cronològic de naixement, per tal d'afavorir la claredat gràfica.

PERE EL CERIMONIÓS O EL DEL PUNYALET, anomenat també PERE IV D'ARAGÓ i PERE III DE CATALUNYA-ARAGÓ (Balaguer, Principat de Catalunya, 5 de setembre de 1319 - Barcelona, 5 de gener de 1387), fou sobirà de la Corona d'Aragó amb els títols de rei d'Aragó, de València, de Sardenya i comte de Barcelona (1336-1387). Més tard fou també rei de Mallorca (1343-1387), duc d'Atenes i de Neopàtria (1381-1387) i finalment comte d'Empúries (1386-1387).

ÍNDICE

La guerra contra el rei de Castella	2
Introducció	4
Preàmbul	14
Els desencadenants de la guerra amb el rei de Castella	16
Els preparatius de la guerra	21
Història abreujada d'Enric de Trastàmara	25
La mediació papal i l'inici de les hostilitats	26
La treva negociada pel legat papal	28
Arribada de l'infant Ferran, germanastre del rei	30
Cerca de finançament i continuació de les hostilitats	31
La ruptura de la treva	32
Incursió del Cerimoniós a Castella i batalla naval de Barcelona	33
Desplaçament de la guerra a Mallorca	36
Convocatòria de corts catalanes	38
Continuació de les hostilitats a Aragó i signatura de la pau	38
Arribada de tropes franceses de mercenaris	42
Desplaçaments de la família reial per fugir de la pesta	42
Ruptura de la pau i convocatòria de corts generals	43

Desplaçament de la guerra al regne de València 45
Empresonament i mort de l'infant Ferran 46
Trobada amb el rei de Navarra i traïció de Bernat de Cabrera 49
El setge de la ciutat de València 51
Continuació de la guerra al regne de València 55
La condemna de Bernat de Cabrera 57
Els moviments de tropes al voltant d'Oriola 59
Nova convocatòria de corts catalanes 66
Recuperació de diversos llocs del regne de València 67
La vinguda de les grans companyies de França 69
Recuperació de les terres de Pere el Cerimoniós 71
L'ascens d'Enric de Trastàmara al tron de Castella 73
El matrimoni de la infanta Elionor 76
Conclusió 77
Arbre genealògic de les dinasties de Castella-Lleó i de Catalunya-Aragó 78
L'autor 80